

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY

Diplomová práce

Bc. Silvie Parmová

Využití prvků regionálního folkloru v MŠ – Opavské Slezsko

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 10. 4. 2015

.....

Velmi děkuji vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Jaromíru Synkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a poskytnuté konzultace.

V Ostravě dne 10. 4. 2015

Silvie Parmová

OBSAH

ÚVOD	6
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	7
1.1 Charakteristika výchozí práce v dalších souvislostech.....	7
1.2 Klíčová literatura a prameny teoretických východisek práce	10
2 ČLENĚNÍ FOLKLORU	12
2.1 Charakteristika vybraných útvarů jednotlivých folklorních žánrů	13
2.1.1 Dětský folklor.....	16
3 ETNOGRAFICKÝ REGION OPAVSKÉ SLEZSKO	17
3.1 Charakteristika regionu	17
3.2 Lidový kroj.....	19
3.2.1 Odívání dětí.....	21
3.3 Sběratelé.....	22
3.3.1 Helena Salichová	22
3.3.2 Milan Salich.....	25
3.3.3 Jan Vyhlídal	26
3.3.4 Hana Podešvová	27
4 ZVYKOSLOVNÝ ROK NA OPAVSKÉM SLEZSKU	28
4.1 Jaro	29
4.1.1 Svátky jara.....	29
4.1.2 Pastva.....	31
4.1.3 Filipojakubská noc.....	33
4.1.4 Máje	34
4.2 Léto	34
4.2.1 Sv. Jan Křtitel (24. června).....	35
4.2.2 Žně.....	35
4.3 Podzim.....	36
4.3.1 Krmaš (hody).....	37
4.4 Zima	38
4.4.1 Advent	38
4.4.2 Štědrý den.....	40
4.4.3 Koledování	41
4.4.4 Masopust.....	42

5	VÝCHOVA K TRADICÍM V KURIKULU	44
5.1	RVP PV a tradice lidové kultury	45
6	PRAKTICKÁ ČÁST – „JAK SE KDYSI ŽILO ANEB ŽIVOT NAŠICH PRABABIČEK BEZ TELEVIZÍ A BEZ LEDNIČEK“	48
6.1	Mateřská škola Ludvíka Podéště a její podmínky	48
6.2	Hlavní záměr projektu	49
6.3	Hlavní cíle projektu.....	49
6.4	Popis a struktura	50
6.5	Motivace	51
6.6	Organizační formy a vzdělávací metody	52
6.7	Etapy projektu	53
6.7.1	Jaro	53
6.7.2	Léto	56
6.7.3	Podzim.....	60
6.7.4	Zima.....	67
6.8	Evaluace.....	79
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	84
	SEZNAM PŘÍLOH	88
	ANOTACE	

ÚVOD

Existuje řada lidových písní, říkadel, her, pohádek, tanců, zvyků, artefaktů a dalších prvků folkloru, které vytvořily generace před námi. Tyto prvky tradiční lidové kultury prošly složitým procesem tradování a osvědčily se natolik, že se dochovaly až dodnes. To, že se jednotlivé prvky folkloru a tradiční lidové kultury dochovaly, svědčí o jejich kvalitě. Jelikož lid jim byl nejlepším kritikem a to, co se neosvědčilo, zaniklo anebo bylo transformováno do jiných podob. Dnes však bývá tato kvalita opomíjena a postupně upouštěna do pozadí, o to více ta kvalita regionální a místní.

Předpokládáme, že v rozličné míře jsou některé folklorní žánry v mateřských školách využívány (více na vesnicích, než ve městech), ale domníváme se, že není plně využit potenciál, který tradiční lidová kultura nabízí. I přes to, že doba jde kupředu a neměli bychom se jen utápět v minulosti, je dobré znát, na čem je naše společnost postavena. Bylo by vhodné čerpat náměty z původních zdrojů a zaměřit se na region, ve kterém dítě vyrůstá, jelikož informace o něm ho povedou k utváření vztahu k místu, v němž žije. Můžeme tímto spoluvytvářet identitu osobnosti dítěte. Tradiční lidová kultura je naše kulturní dědictví.

Tato diplomová práce se v teoretické části zabývá vymezením základních pojmů a teoretických východisek práce, členěním folkloru a ve významné míře konkrétnímu regionu, ze kterého vycházíme, regionu Opavského Slezska. Zde se seznámíme se základní charakteristikou regionu, lidovým krojem i významnými sběrateli, z jejichž zápisů následně čerpáme. V neposlední řadě projdeme celým zvykoslovným rokem s akcentací na místní region a možnost uplatnění v mateřské škole.

Praktická část nabízí konkrétní činnosti vycházející z tradic lidové kultury Opavského Slezska a jejich možnost uplatnění ve vzdělávání dítěte v mateřské škole. Naším cílem bylo seznámit děti s místním dialektem, slovesností, tanci, hrami a zvyky ve vybrané věkově heterogenní třídě mateřské školy a to bez nutnosti zásahů do vzdělávacích programů školy či jejího širšího zapojení.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

Tato kapitola se zabývá vymezením hlavních východisek této práce. V úvodní části je pozornost zaměřena na autorčinu bakalářskou práci, z jejich některých teoretických hledisek budeme vycházet. Dále jsou zde rozvedeny klíčové prameny a literatura, z nichž bylo čerpáno.

1.1 Charakteristika výchozí práce v dalších souvislostech

Bakalářská práce *Lidový tanec v hudebních činnostech v MŠ*¹ vznikla v roce 2012 na Ostravské univerzitě v Ostravě. Cílem této práce bylo poukázat na široké možnosti lidového tance a regionální kultury vůbec. Důraz byl kladený na výběr vhodné literatury pro náměty ke zpracování v mateřské škole. Existuje dnes již totiž řada publikací, které se zabývají začleněním lidové kultury do mateřské školy, avšak mnohdy se jedná o pseudofolklorní populární literaturu, ze které se vytratil regionální ráz, místní dialekt je nahrazován obecnou či spisovnou češtinou a nejsou uvedeny zdroje ani původ lidové slovesnosti.

Práce byla rozdělena do třech oddílů: Taneční a dětský folklor jako atribut lidové kultury, *Lidový tanec v hudebních činnostech MŠ* a Aplikační část – *Tancujeme pro radost*. V aplikační části se jednalo o pedagogický krátkodobý projekt zaměřený na lidový tanec regionu a jeho využití v mateřské škole, jehož výstupem bylo mimo jiné taneční vystoupení pro rodiče.

S ohledem na skutečnost, že tradiční lidová kultura nabízí mnohem více činností použitelných v edukačním procesu v mateřské škole než jen lidový tanec, bychom nyní chtěli v rámci rozsahu předkládané diplomové práce možnosti jejího využití rozšířit i do dalších oblastí.

Stěžejní z hlediska teorie je pro nás první oddíl naší bakalářské práce, ve kterém jsou vymezeny základní pojmy oboru pomocí literatury, o níž píšeme v další podkapitole. Jelikož je termín **folklor** často využíván jako nepřesné a neúplné synonymum k pojmu **tradiční lidová kultura**, definovali jsme tradiční lidovou kulturu na základě jednotlivých pojmů tohoto slovního spojení a to *kultura, tradice, lid*.

---

¹ PARMOVÁ, Silvie. *Lidový tanec v hudebních činnostech MŠ*. Ostrava, 2012. bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Vedoucí práce Jiří Kusák. Pedagogická fakulta.

Nezbytným bylo také srovnání těchto dvou termínů, z něhož vyplynulo, že lidová kultura v sobě nese projevy hmotného (architektura, artefakty), duchovního (písň, tance, pravidla, chování...) a sociálního života lidu. Zatímco termín folklor zahrnuje „pouze“ projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury. Tedy projevy duchovní tradiční lidové kultury.²

Jelikož je i pojem folklor velmi široký, nelze ho podle Leščáka a Sirovátky³ staticky definovat. Je úzce vázaný na realizaci v konkrétní situaci, která představuje jednotu místa, času, interpretace i kritiky.

Jak složité je definovat a charakterizovat tyto stěžejní pojmy poukazují také následující řádky, které nám ještě více rozšíří teoretickou základnu, ze které vycházíme.

Samotný termín folklor vychází z anglického *folklore*, kde *folk* je lid a *lore* znamená věda či vědomosti. Obsah pojmu se vyvíjel. V minulosti jím byl označován souhrn starobylých jevů (obyčejů, tradic, obřadů, narativních projevů, lidových písní a tanců, přísloví, náboženských a filosofických představ) vytvářených zpravidla nevzdělaným lidem. Aspekty studia folkloru se v průběhu let proměňovaly podle toho, jak vystupoval do popředí zřetel historický, sociologický, etnografický a další. Tak se stalo, že tento pojem někdy zahrnoval také i různé druhy materiální kultury, či že naopak byl v nejužším pojetí omezen pouze na slovesná díla. K vyhranění tohoto pojmu nakonec přispěly zejména vědy literární (slovesná folkloristika), hudební (etnomuzikologie), teatrologie, choreologie (etnochoreologie), které z folkloru učinily předmět svého zájmu. Folklor však představuje tak celistvou a specifickou oblast kultury, že pro jeho poznání není možné pouze mechanicky aplikovat metodologii těchto věd.⁴

---

² BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

³ LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklor a folkloristika: O ludovej slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982.

⁴ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. S. 219.

Podle P. Coiraulta „[...] všechno, co je folklorní, je lidové; avšak lidové nutně není folklorní.“⁵ „Folklor je součástí kulturního univerza lidstva, není pouze pokleslou formou kultury umělecké nebo jejím příkrým protikladem.“⁶ Liší se od ní tím, že na něj nelze aplikovat obvyklou kulturně historickou periodizaci, neboť ve folkloru mnohé přežívá z hluboké minulosti a mísí se s novým.⁷

V neposlední řadě ke stěžejním teoretickým východiskům patří termín **folklorismus**, který zahrnuje projevy folkloru v nových souvislostech, novém prostředí, kde folklor a lidová kultura již nesplňuje svou původní funkci, ale plní funkci novou. Od doby, kdy se začaly setkávat spontánní projevy tradiční lidové kultury se snahami o jejich využití v nepůvodním prostředí, nastoluje se ve vědě nový problém: vztah autentického a stylizovaného folkloru. Podstata autentického folkloru spočívá především v jeho úzkém sepětí s původním lidovým prostředím, plní tak funkce v meziosobní komunikaci malých, lokálních skupin, je spjat s kulturním vědomím a uspokojuje vnitřní, spontánní potřeby. Je anonymní, neprofesionální, písemně nefixovaný, bez umělých zásahů a důležitým činitelem pro společenskou integraci obyvatel venkova. Využití folkloru v jeho nepůvodním prostředí znamená vždy změnu funkce i porušení jeho podstaty.⁸

Hodnocení tradic lidové kultury pro současnost velmi úzce souvisí s otázkou kulturního dědictví. Folklor jako jeho součást je nutno považovat za živé dědictví, které sice lid převzal z minulosti, ale které pro své hodnoty (estetické, historické aj.) může sloužit jako živá tkáň spojující současnou společnost s minulými generacemi. Ne všechny tradiční jevy jsou živým dědictvím schopným transformace pro kulturní požadavky a potřeby současné doby, je však nesporné, že v tradicích lidové kultury lze nalézt mnoho hodnot, které dodnes neztrácejí na svém významu a tak se stávají součástí tvořící se nové tradice.⁹

V jedné z podkapitol jsme se věnovali také širší charakteristice dětského folkloru s konkrétními ukázkami u jednotlivých žánrů z regionu Opavského Slezska. Zabývali

---

⁵ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. S. 219.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ FROLEC, Václav. *Prostá krása*. Praha: Vyšehrad, 1984. S. 70.

⁹ Tamtéž, s. 262-278.

jsme se říkadly i jejich zvláštními formami (škádlivky a posměšky, rozpočítadla i nonsensová říkadla), písněmi a popěvky v různých funkcích (v obřadech, k dětským hrám, ukolébavky, halekačky interpretované při pasení, koledy aj.). Bohatost dětského folkloru je vidět také ve hrách, které lze dělit podle různých kritérií (např. podle pohlaví). Speciální kategorií jsou hry taneční a hudebně taneční projevy, kde se propojuje hra se zpěvem písně.

1.2 Klíčová literatura a prameny teoretických východisek práce

Při vymezování výše zmíněných pojmů jsme vycházeli z řady autorů. Jednou z nejvýznamnějších publikací je *Lidová kultura – národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*¹⁰. Tato encyklopedie představuje koncentrovaný souhrn současných vědomostí v oboru české lidové kultury. Všechna hesla zahrnují řadu dobových souvislostí, odráží současný stav poznání, ale vycházejí z výzkumů předchozích generací. Na vytvoření tohoto díla spolupracovala řada autorů, kteří dohromady vytvořili na 2800 hesel. „Hesla nejsou pouhými definicemi jevů, ale jejich rozvinutým výkladem, který má někdy rozměr samostatné studie. [...] První svazek obsahuje životopisné a badatelské medailony předních osobností našeho národopisu, dva svazky věcné části zahrnují jak široké tematické komplexy z oboru teorie, metodologie a dějin oboru, tak hesla věnovaná samotným jevům, artefaktům, skladbám atd.“¹¹

Významná je též publikace Leščáka a Sirovátky *Folklor a folkloristika*¹², kde se autoři zabývají předmětem folkloristiky, tradováním folkloru, jeho žánry a dalším. Cílem autorů zde bylo vypovědět o postavení folkloru v tehdejší socialistické kultuře a upozornit na jeho funkci v procesu tvorby kultury a společenského vědomí. Usilovali,

---

¹⁰ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

¹¹ Lidová kultura – Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska je na světě. In: *Www.ceskatelevize.cz* [online]. 2007 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/140-lidova-kultura-narodopisna-encyklopedie-cech-moravy-a-slezska-je-na-svete/>

¹² LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklor a folkloristika: O lidové slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982.

aby kniha nebyla příliš teoretická, a tak současně ilustrovali jevy na ústní slovesnosti Čechů a Slováků.¹³

Frolcova *Prostá krása*¹⁴ obsahuje 10 kapitol zabývajících se tradiční lidovou kulturou. Jsou to kapitoly o hodnotách lidové kultury, o smyslu obřadu, koledování, o velikonočních svátcích, o významu daru a také o milování, o jízdě králů a času života. Je širokým popisem lidové kultury na mnoha ukázkách. V prvních kapitolách je psáno o hodnotách lidové kultury, proč ji uchovávat a udržovat.

Při definování folklorismu jsme se velkou měrou opírali též o publikaci *Od folkloru k folklorismu*¹⁵ s podtitulem *Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku* od Pavlicové a Uhlíkové. Autorky zde podávají informace věnující se otázkám folklorismu, např. o osobnostech, souborech institucích, časopisech, festivalech a muzikách, které s ním souvisí.

Opomenout nesmíme ani Jančářovu *Lidovou kulturu na Moravě*¹⁶, která podává přehled o způsobu života zemědělských vesnic v 19. století. Shrnuje poznatky o zaměstnání, obživě obyvatel, odívání, bydlení, krojích, tanečním a hudebním folkloru i o folklorních projevech.

Pro výběr konkrétních ukázek dětského folkloru byla využita také regionální literatura a zpěvníky (např. *Tam v Opavě na rynečku*¹⁷ od Stuchlého) a archiv a repertoár Slezského souboru Heleny Salichové. V archivu, lépe řečeno majetku souboru, jsou uloženy písně, říkadla a hry sesbírány Milanem Salichem a další prezentační materiály souboru. V této práci jsou využity *Lidové písně a říkadla pro děti z Klimkovska* (61 listů) a *Dětské hry a říkadla z Klimkovska* (26 listů). Obě sbírky jsou sesbírány Milanem Salichem v letech 1956 – 1957. U každé zapsané písně, říkadla nebo hry je vždy uveden zpěvák či vypravěč s rokem jeho narození a místem sběru. *Lidové písně a říkadla pro děti z Klimkovska* zahrnují sběry z vesnic Martinov, Krásné Pole, Vřesina, Svinov, Polanka a Klimkovic. *Dětské hry a říkadla z Klimkovska* jsou sesbírány ve vesnicích Klimkovic, Polanka a Martinov.

---

¹³ LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklor a folkloristika: O lidové slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982. S. 6.

¹⁴ FROLEC, Václav. *Prostá krása*. Praha: Vyšehrad, 1984.

¹⁵ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, 238 s. ISBN 80-861-5606-0.

¹⁶ JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. 373 s. ISBN 80-86156-31-1. ISBN 80-86156-31-1.

¹⁷ STUHLÝ, Václav. *Tam v Opavě na rynečku*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1984.

2 ČLENĚNÍ FOLKLORU

Folklor je velmi obsáhlý a zahrnuje řadu oblastí, ve kterých lze děti rozvíjet. Lubomír Tyllner uvádí vnitřní členění folkloru na:

- *slovesný*, zde řadíme lidové písně (z hlediska slovesného), pohádky, legendy, pověsti, vyprávění ze života, humorky, povídky, anekdoty, přísloví, pořekadla, pranostiky a některé drobné projevy slovesného folkloru (jako jsou místní názvy polí, lesů, luk);
- *hudební*, jenž zahrnuje lidovou píseň (z hlediska hudebního), nástroje lidové hudby a lidovou instrumentální hudbu;
- *taneční*, kde patří všechny základní druhy lidového tance, jako jsou kola, skoky, chorovody, točivé a vířivé tance, tance s pevnou vnitřní vazbou na hudební doprovod (figurální), umělé taneční svity aj.;
- *dramatický*, jehož součástí jsou obřadní hry, obchůzky, sousedské, selské hry, lidové zpěvohry, loutkové divadlo.¹⁸

Všechny folklorní žánry „[...] mají na jednu stranu hranice mezi sebou ostré a na stranu druhou spolu úzce souvisí, prolínají se a ovlivňují. Do jisté míry se všemi splývá také dětský folklor. Ten byl etnografy zkoumán pouze okrajově a spíše náhodně. Vymezením folkloru dětského (příjemci a nositeli jsou děti) jako zvláštní kategorie, se začali etnografové zabývat až v 60. letech 20. století.“¹⁹

---

¹⁸Lubomír Tyllner In: BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. s. 219.

¹⁹ PARMOVÁ, Silvie. *Lidový tanec v hudebních činnostech MŠ*. Ostrava, 2012. bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Jiří Kusák. s. 14

2.1 Charakteristika vybraných útvarů jednotlivých folklorních žánrů

V následující kapitole blíže charakterizujeme některé prvky jednotlivých folklorních žánrů, které se nám objeví také v konkrétních činnostech s dětmi v mateřské škole, které dále zpracováváme.

Peterka uvádí: „*Folklorní slovesnost jako žánrově vyhraněný komunikační okruh kontrastuje s umělou literaturou.*“²⁰ Můžeme ji vnitřně rozdělit na: menší slovesné útvary, lidovou prózu, drama a texty písní. Lidová próza zahrnuje hlavně pohádky a pověsti. Malé slovesné formy se vymykají z rámce lidové prózy nedostatkem výpravnosti a někdy také směřováním k veršovanému členění.²¹

Pověsti jsou neobyčejné, fantasticky zbarvené příběhy, které však mají reálné jádro. Vyprávěny bývají jako nevymyšlené a pamětníky doložené příběhy. Oproti pohádce jsou časoprostorově konkrétnější (mají vztah k určitému času a místu). Pověsti jsou dětem blízké tím, že zdůvěrňují a polidšťují krajinu i historii. Podle *Encyklopedie literárních žánrů*²² je pro pověst „[...] zejména v autenticky folklorním podání příznačná jednoduchost i narace. Příběh či spíše drobná příhoda se odehrává na jednom místě, v krátkém časovém úseku má jednoduchou zápletku a jen málo postav [...] Děj má zpravidla překvapivé a poučné rozuzlení.“²³

Pohádka je zábavné vyprávění s fantastickým příběhem, ve kterém má převahu dobro nad zlem, a které neskrývá svou vymyšlenost. Lidové pohádky nebyly původně určeny dětem, ale dospělým. Měly člověka seznámit se situacemi, které jej v životě čekají (iniciace, smrt apod.).²⁴

---

²⁰ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music, 2007, 346 s. ISBN 978-80-239-9284-7. S. 269.

²¹ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

²² MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-718-5669-X.

²³ Tamtéž, s. 509.

²⁴ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music, 2007, 346 s. ISBN 978-80-239-9284-7.

Michal Černoušek ve své knize *Děti a svět pohádek*²⁵ uvádí, že základní funkcí pohádek je vnést smysl a řád do dětem nesrozumitelného, skoro chaotického světa, do světa, kterému hlavně předškolní děti nemohou plně porozumět. Takový pro děti nesrozumitelný svět potřebuje smysluplnou interpretaci, výklad, který nebude mnohoznačný. K tomu především slouží pohádka čerpající svou věčnou existencí z folkloru. Klasické lidové pohádky představují pro děti důležité psychické podněty, garantující jejich duševní vývoj. Jedním z nejdůležitějších podnětů je optimistické vidění světa, bez něhož by pro děti svět, kterému se snaží rozumět, byl velmi smutný. Tlumočí svět ve srozumitelných konkrétních obrazech a jasných symbolech, princip dobra a zla je jasně vykreslen ve srozumitelných činech a nejen to, je až personifikován do jednotlivých postav. Uměle vymyšlené pohádky moderní doby se od nich podstatně liší a mohou se svým způsobem zdát až *a-morální*, jelikož neobsahují v takové naléhavosti a v takové univerzalitě ony podstatné konfrontace s významnými životními problémy psychického vývoje. Jen málokdy se v nich objevují klasické pohádkové transformace, nehovoří se v nich tak jasně o nehynoucí naději nebo nástrahách, které čekají hrdinu na jeho životní pouti. Jako by v těchto nových pohádkách neexistovalo dobro a zlo v evidentních pozicích.²⁶

Přísloví je ustálená zobecňující průpověď, která má vyjadřovat mravní zásadu nebo zkušenost lidu. Často jsou však obrazná, což nám a hlavně dětem ztěžuje porozumění. Jsou to však poučení etického rázu a mají často mravoučný obsah – specifikují různé varianty dobra a zla (*Líná huba holé neštěstí*), plní funkci postulativní, návodnou, útěšnou (*Ráno moudřejší večera*) nebo naopak varovnou, kritickou (*Čas na nikoho nečeká*). Některé také reprezentují lidskou zkušenost (*Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá*).²⁷

Lidová píseň je „[...] *hudebně-slovesný, formálně uzavřený útvar, jehož hlavním nositelem a zpravidla i tvůrcem byl zemědělský lid.*“²⁸ Podoba je určena souborem po staletí vytvářených norem. Ústní předávání společně s kolektivností podmiňují

---

²⁵ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990, 187 s. ISBN 80-000-0060-1.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-718-5669-X.

²⁸ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. S. 485.

stylovou a obsahovou jednotu, která se projevuje v nápěvné i textové normativnosti a typizaci, která je povědomě respektována jak příslušnou komunitou, tak samotným autorem. Ten stojí v anonymitě, jelikož jeho produkt je okamžitě přebírán, osvojován, hodnocen a obměňován. Písňe jsou tematicky nejčastěji spojeny se zaměstnáním (řemesly, zemědělskou prací), dotýkají se sociálních otázek, přírody, povahových vlastností, vojny, lásky, manželství, společenského života, rodiny, nemoci, stáří i smrti. Podle míry dějovosti je můžeme rozdělit na lyrické, lyrickoepické a epické, které převažují. Tematicky v nich dominuje vztah dívky a chlapce, nenaplněná láska a vojna. Epické písňe se nejčastěji vyskytují v podobě balad a zpívaných legend.²⁹

Taneční folklor se zabývá všemi druhy lidových tanců. „*Lidový tanec je jedním z nejbezprostřednějších projevů tvořivosti lidu. Je v něm vyjádřena povaha lidu, způsob jeho zaměstnání a životní podmínky v té době, kdy tanec vznikl.*“³⁰ Probíhá v prostoru a čase, pohyby celého těla (jenž se na něm podílí) jsou vázané na hudební, rytmický doprovod. „*Taneční projev je ovlivněný zkušenostmi tanečníka, jeho fyzickými možnostmi a duševními schopnostmi, ale také jeho oděvem a obutím (záleží, co daný oděv či obuv dovolí, který pohyb je v něm přípustný – od tohoto je také odvislý taneční repertoár v jednotlivých regionech).*“³¹

Obchůzky řadící se do dramatického folkloru jsou pravidelně se opakující průvody větší či menší skupiny lidí nebo jednotlivců. Jejich jednotlivé formy bývaly významnými prvky výročního obyčejového cyklu. Můžeme zde zařadit obchůzky kolední, prosté. U prostých obchůzek na rozdíl od koledních nebyli jejich vykonavatelé obdarováni buďto vůbec anebo dostávali dary nekoledního typu (přípitek, malé pohoštění).³²

---

²⁹ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

³⁰ HÁJKOVÁ, Tāňa. *Lidové hry a tance pro mládež*. Praha: Mladá fronta, 1951. 244 s.

³¹ PARMOVÁ, Silvie. *Lidový tanec v hudebních činnostech MŠ*. Ostrava, 2012. bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Jiří Kusák. S. 14.

³² BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

2.1.1 Dětský folklor

Významným, vzhledem ke skupině, na kterou se v této práci zaměřujeme, je pro nás folklor dětský. Do pojmu dětský folklor se zahrnují všechny výše zmíněné folklorní žánry (slovesné, hudební, taneční, dramatické), respektive ta jejich část, která je tradována mezi dětmi a mládeží. Také sem můžeme zařadit i některé projevy fyzické a sportovní. Dětský folklor můžeme rozdělit na dvě sféry:

- *„Tvorba dospělých pro děti – folklor pro děti, tj. poetická, písňová, taneční tvorba dospělých, která je adresovaná dětem, nebo se stala součástí dětského života. Už od raného věku byly děti příjemci a posluchači. Patřily jim ukolébavky, říkanky, později také pohádky.*
- *Folklor dětí pro vlastní zábavu – vlastní folklor dětí, zde patří nejrozličnější projevy dětí od říkanek, „škádlivek“ až po písně a hry, které vznikly přímo v dětském prostředí. Můžeme říci, že vlastní folklor dětí je dětský folklor v užším slova smyslu.“³³*

Obě tyto sféry svým obsahem odpovídají možnostem vnímání dětí a svou náročností jejich řečovým a pohybovým schopnostem a dovednostem.³⁴

---

³³ PARMOVÁ, Silvie. Lidový tanec v hudebních činnostech MŠ. Ostrava, 2012. bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Jiří Kusák. S. 16.

³⁴ V bakalářské práci *Lidový tanec v hudebních činnostech v MŠ* jsme se již podrobně zabývali charakteristikou dětského folkloru a jeho jednotlivých specifických forem: říkadla, škádlivky, posměšky, rozpočítadla, nonsensová říkadla, posměvačné pohádky, cvičení výřečnosti (jazykolamy), hádanky, imitace řeči ptáků, zvonů, písně a popěvky, hry, taneční hry.

3 ETNOGRAFICKÝ REGION OPAVSKÉ SLEZSKO

Inspirováni projektem, *Tady jsme doma – Regionální folklor do škol*³⁵, jsme se rozhodli celou práci zaměřit na region, ve kterém žijeme. Jak potvrdily výzkumy k projektu: „[...] orientace v oblasti lidové kultury hraje velmi důležitou roli v rozvoji identity dítěte i v budování jeho pozitivního a zodpovědného vztahu k obci, kraji, kde žije. Jedním z cílů projektu je proto pomoci dětem prostřednictvím folkloru kulturně zakotvit v místě, které znají a kde žijí.“³⁶

Budeme se nyní zabývat podrobněji etnografickým regionem Opavské Slezsko, tedy regionem, odkud pochází naše cílová skupina.

3.1 Charakteristika regionu

Slezsko za celou svou tisíciletou historii prošlo složitým vývojem. V 6. století je osídleno slovanskými kmeny a od doby vlády Jana Lucemburského (1. pol. 14. stol.) patří do svazku zemí Koruny české. Po tzv. slezských válkách za panování Marie Terezie zůstalo z původního velkého Slezska českému království jen knížectví těšínské, podstatná část knížectví opavského a krnovského a menší část knížectví niského a ratibořského. Toto území se poté stávalo součástí různých státních útvarů a měnily se i jeho hranice. Po roce 1918 se stalo součástí Československé republiky. „*Tato státní hranice stanovena versailleským mírem, s výjimkou válečné doby 1939-1945, platí dodnes.*“³⁷

Svůj název toto území dostalo „[...] podle Slezanů, kteří v období kmenové organizace obývali od konce 10. století na území Polska.“³⁸

Dnes region na severu a východě od Moravy můžeme rozdělit na dvě výrazné podoblasti vycházející z jiných hospodářských i kulturních poměrů. Dělítkem mezi nimi je řeka Odra. Na západě pod Jeseníky leží Slezsko Opavské, na východě pak hornaté

³⁵ Více o projektu na: <http://www.tady-jsem-doma.cz/> a <http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/>

³⁶ *Národní ústav lidové kultury: Tady jsme doma* [online]. 2009 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=projektu>

³⁷ JELÍNKOVÁ, Zdena; BURŇOVÁ, Anna. *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Díl X. Slezsko*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. ISBN 80-86156-00-1. s. 3.

³⁸ rj [Richard Jeřábek]: heslo Slezsko těšínské a opavské, In: BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. s. 916.

Slezsko Těšínské. Uprostřed regionu leží dnešní velkoměsto Ostrava. „*Díky průmyslové expanzi Ostravska se zde již v 19. století vytvářel mohutný klín mezi oběma částmi Slezska a postupně dal celé okolní krajině jiný, silně nivelizační charakter.*“³⁹ Obě jmenované části Slezska se z hlediska tradiční lidové kultury ocitly na okraji celku a v dalším vývoji šly rozdílnou cestou, kterou se ještě umocnily historické vklady.

Pro Opavské Slezsko se od roku 1945 užívá také pojem *Opavsko*.⁴⁰ Předpokládá se, že kořeny opavské lidové kultury tkví v kmenové kultuře Holasiců, na jejichž území Opavsko vzniklo. Podstatný vliv na utváření kulturní pospolitosti však patrně mělo až pozdější středověké správní členění, tedy knížectví Opavské. „*Podstatný vliv na etnické (národnostní) složení obyvatelstva Opavska měla německá kolonizace, jejíž nejsilnější vlna ovládla velkou část Slezska vůbec ve 13. století.*“⁴¹ Tyto tendence byly v historii několikrát zastaveny a opět obnoveny. A to naposledy za 2. světové války, kdy vítězstvím tehdejšího Sovětského svazu bylo celé Slezsko osvobozeno od německé nadvlády. Německé obyvatelstvo bylo vystěhováno a celé území Slezska znovu osídleno. Různorodost obyvatelstva a nedostatek informací o lidové kultuře tehdejšího německého obyvatelstva způsobily, že nelze přesně vymezit západní etnografickou hranici Opavského Slezska.

Z etnografického hlediska lze tedy současné Opavské Slezsko (s výhradou výše zmíněného) vymezit státní hranicí mezi obcemi Antošovice a Holasovice, hranicí nového osídlení v úseku mezi Holasovicemi a Polankou nad Odrou a řekou Odrou v úseku mezi Polankou nad Odrou a Antošovicemi. Lidovou kulturu Opavska mimo toto vymezení mají ještě obce Studénka a Pustějov na levém břehu Odry.

Opavské Slezsko sousedí s etnografickými oblastmi Haná, Lašsko a Těšínsko na území naší republiky. Na hranici s Polskem sousedí s Hlubočickem a Ratibořskem. Na severozápadě se nachází etnograficky neidentifikovatelná oblast bývalých okresů Krnov a Vítkov.⁴²

---

³⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Lidové noviny, 2001, ISBN 80-710-6293-6. S. 178.

⁴⁰ PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1979.

⁴¹ Tamtéž, s. 2.

⁴² Tamtéž.

Vnitřně lze Opavské Slezsko považovat za neobyčejně jednotnou oblast. Rozdíly se projevují hlavně v kroji a zejména podle něj dělíme Opavské Slezsko dále na tři podoblasti:

- vlastní (užší) *Opavsko*, které se nachází v opavské kotlině na soutoku řek Opavice, Hvozdnice a Moravice;
- *Hlučínsko*, na levém břehu řeky Opavice;
- *Klimkovsko*, na východních výběžcích Nízkého Jeseníku, tedy mezi pravými břehy řek Opavice a Moravice a levým břehem řeky Odry.⁴³

3.2 Lidový kroj

Tradiční kroje se na Opavském Slezsku nosily zhruba jen do poloviny 19. století a tak téměř vyhynuly a je proto velmi těžké je zcela přesně rekonstruovat. Největší zásluhu na uchování informací o kroji z Opavského Slezska měla Helena Salichová, která o svých sběrech píše např. v knize *Stařenčina loktuše*⁴⁴, ze které budeme vycházet. Také Jan Vyhlídal v knize *Naše Slezsko*⁴⁵ věnoval celou kapitolu slezskému kroji.

V Opavském Slezsku se vyvinuly kroje charakteristické pro rovinné oblasti ležící v okolí velkých měst a tak v 2. polovině 19. století slezský kroj silně ovlivnila soudobá městská móda (opavský a hlučínský kroj). Kroj v oblasti Klimkovska byl více ovlivněn dělnictvem průmyslového Ostravska.⁴⁶

Hlavním znakem kroje Opavského Slezska je jednoduchost a to především ve srovnání s kroji hanáckými a slováckými. Kromě jednoduchosti můžeme pozorovat i pestrost barev, ta však nezachází v divokost.⁴⁷

Kroje všech třech podoblastí Opavského Slezska mají základní barokní linii a liší se převážně použitým materiálem a bohatostí výzdoby. V podstatě se dá říci, že „[...]

---

⁴³ PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1979.

⁴⁴ SALICHOVÁ, Helena. *Stařenčina loktuše*. Ostrava: Profil, 1975.

⁴⁵ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 179.

⁴⁶ Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. S. 916.

⁴⁷ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 179.

*klimkovský kroj je jen chudším a hlučínský kroj mladším bratrem opavského.*⁴⁸ Toto tvrzení můžeme demonstrovat například na ženském čepci, kdy bohatší opavský a hlučínský kroj měly vdané ženy zdobený širokou hedvábnou tkanou stuhu přes náček až k týlu, kde byla uvázána ve velkou mašli. Navíc měl stejné stuhu přivěšené po obou stranách vpředu. Chudší klimkovský má stuhu uvázanou jen v týle, náček je nekryt a je proto lehce zdobený výšivkou. Bílá vyšívaná zástěra byla na Klimkovsku nahrazena zástěrou jednobarevnou hedvábnou a podstatě užší, na Hlučínsku uplatnili mladší hedvábný brokát. Bohatší opavský a hlučínský kroj měl jako nutnou součást velký kašmírový šátek přes ramena. Na Klimkovsku se zachovaly původní bílé vyšívané šátky (loktuše), kde jej však neměli v rodině zachován, tam se od jeho nošení upustilo. Této změně se přizpůsobil bruslek (vestička), který je na Klimkovsku ozdobně lemován i kolem výstřihu.⁴⁹

Ženský kroj obsahoval spodní košili v délce ke kolenům. Na ni oblékaly Slezanky halenku s širokými *pukanými* rukávy délky po loket zakončené krajkou nebo bílou výšivkou, která taktéž byla u krku. *Brusleky* (vestičky) sahaly do pasu a byly na zádech většinou bohatě zdobené – vyšité zlatem, ozdobené skleněnými korálky či *patáčky*. Na konci zadního dílu měly přišité válečky vyplněné sečkou, tzv. *klobásy*, které sloužily k lepšímu přichycení sukni. Ideálem slezské dívky bylo být do pasu co nejužší a od pasu mít sukň co nejširší. Největším potěšením dívek byly muziky a tanec. „*Již celý týden napřed nebyla mezi děvuchami o ničem jiném řeč, než o tom, že je třeba vymáchat všechny bílé spodní leknice, v syrovém škrobu oškrobit a pěkně vybiglovat (vyžehlit). [...] Každá jsme byla v pase tenká jako proutek, nohy jako strunky a naškrobené široké leknice se při každém kroku houपालy kolem kyčlí, jako by nás nadnášely.*“⁵⁰

Aby sukň byly co nejširší, tomu napomáhaly *klobásy*, a také vysoký počet silně škrobených *spodnic*. Vrchní *spodnice* byla nejdelší, nejširší a dole ozdobena krajkou anebo vyšita do *zoubčků* (malých obloučků, zdobených dírkami a květinovou výšivkou). Spodní *leknice* byly dobře naškrobené, aby udržely tvar a svrchní sukni s délkou ke kotníkům. Sukně byly z různých materiálů i barev, někde také s potiskem. Na sukni se uvazovaly *fortuchy* (zástěry) zpočátku z bílého bavlněného plátna s bílou výšivkou, později také z hedvábí či brokátu. Na nohou nosily punčochy a střevíce, bohatší i vyšší šněrovací boty – *brynelky*.

⁴⁸ PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1979. S. 4.

⁴⁹ PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1979.

⁵⁰ SALICHOVÁ, Helena. *Ze starých časů: Kronika slezského kraje*. Ostrava: Cicero, 2002. S. 178.

Svobodná žena nosila vlasy hladce upravené, vprostřed rozdělené na *putec* (pěšinku) a vzadu spletené v cop, příp. dva copy vzadu spojené dohromady, a zavázané stuhou. Vdaná žena musela od svatby vlasy skrýt pod čepec.

Mužský кроj je zvláště prostý. Mužská plátěná košile měla široce řasené rukávy nabírané do manžety a byla bez jakékoliv výšivky. U krku zavazovali na ozdobu šátek. Muži přejímali velmi brzy dobové ustrojení s dlouhými kalhotami, obvykle zasunutými do *holínek* (vysokých kožených bot). U kalhot převládala tmavší barva a byly buď soukenné anebo později manšestrové. Na košili se nosila vesta, délky do pasu a ozdobena řadou zlatých knoflíků. Na vestu se mohl oblékat krátký kabátec, tzv. *grytka*. Na hlavě pak muži nosili *baranice* či dobové klobouky, na Klimkovsku jim říkali *střechaté*.

Ve všední dny se nosil jednodušší oděv jak u mužů, tak i u žen. Muži měli lněné kalhoty a košili s rovnými rukávy, někdy u krku stahovanou šňůrkou. Ženy měly jednoduchou košilku bez rukávu či halenu s užšími rukávy a jednoduchou sukni pod kolena se spodnicí a obyčejným fěrtochem.

3.2.1 Odívání dětí

Popisu odívání dětí nebylo věnováno příliš pozornosti a není tedy příliš popsán. Okrajově se odíváním dětí ve Slezsku zabýval Jan Vyhlídal ve článku *Ze života slezských dětí*⁵¹ v časopise *Český lid*.

Narozené dítě bylo oblečené do *košulky* a *jakličky* (kabátku), bříško ovinuté *povijankem*, *šatečkou* byl zavinutý krk a na hlavu se nasazovala *čapečka*“(v létě jedna, v zimě dvě). Takto přistrojené se obloží dvěma plenkami a uloží do peřinky, jež se pevně stáhne *povijanem*. Ke křtu dítěti oblékli *křestní kapturek*⁵².

Z počátku děti nosily *kaftan* (oděv vcelku) bez rozdílu pohlaví. Tyto jednoduché hrubé košile, dosahující až po zem, nosily děti skoro do šesti let. Jestliže je chtěli rodiče vzít do kostela (obvykle na velikonoční svátky), košile vyprali a velkou šátkou zahalili krk a ramena.⁵³

---

⁵¹ VYHLÍDAL, Jan. *Ze života slezských dětí. Český lid: Sborník věnovaný lidu českému v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 1897, VI.

⁵² Není blíže popsán.

⁵³ *Český lid: Sborník věnovaný lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha: F. Šimáček, 1897, VI. S. 39-41.

Později nosili chlapci *galaty* (kalhoty) a košili. Děvčata nosila *župánky* (vrchní díl je sešit se spodním a je ze stejného materiálu – šatovky).

Děti dědily oblečení po starších sourozencích nebo jim matky ušily kroj z již obnošených součástí kroje dospělého. U odrostlejších dětí se kroj podobal kroji dospělých.

3.3 Sběratelé

Industrializace Opavského Slezska v 19. století a s ní příliv nových pracovních příležitostí přinesly mnoho nových prvků a způsobily tak, že se čistota a bohatství kořenů lidové tradice začalo poznenáhlu vytrácet. Bylo proto pro etnografy nesmírně náročné na konci 19. a ve 20. století zapsat, analyzovat a oživit tradice, které tomuto kraji náležejí.⁵⁴

Bezpochyby největší zásluhu na sesbírání a zapsání místních lidových tradic měla Helena Salichová. Slezsku se věnoval také Jan Vyhlídal a v oblasti lidového tance měla nejvyšší podíl na jeho zapsání Hana Podešvová.

3.3.1 Helena Salichová

„Proč půl století chodila od dědiny k dědině, sbírala píseň a lidovou ústní slovesnost, ač věděla, že sotva kdy dojde k tomu, aby její obrovská sbírka vyšla tiskem? Protože ji potřebovala lidem zachránit, protože musela jít svou vlastní cestou jako Janáček a Bezruč, protože musela lidové umění neobyčejně důkladně znát, nechtěla-li ve svých obrázcích pouze opakovat to, co již řekli velcí mistři.“⁵⁵

Helena Salichová je výjimečnou osobností uměleckého života ve Slezsku. Někdy se o ní hovoří též jako o *slezském fenoménu* [...]. Spojila svůj život „[...]s životem lidu svého rodného kraje a věnovala všechny své síly důkladnému poznání jeho dávné minulosti, jeho zvyků a písní, jeho charakteristické mluvy v pohádkách a bajkách, aby vše v uměleckém podání zachovala současníkům ve své bohaté sběratelské, literární a výtvarné činnosti.“⁵⁶

---

⁵⁴ *Dětský soubor Heleny Salichové* [online]. 2014 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.dshs.cz/>

⁵⁵ PŘÍKRYL, Emil. *Helena Salichová: Život a dílo*. Nový Jičín: Vlastivědný ústav, 1970. S. 9.

⁵⁶ Tamtéž.

Tato umělkyně byla obdarována mnohostranným talentem a ten také využívala. Její záběr byl velmi široký, sbírala lidové pověsti a pohádky, zapisovala lidové písně, byla literárně činná a samozřejmě výtvarně tvůrčí. Tím, že byla v uměleckém kontaktu s významnými osobnostmi, jako byl například Leoš Janáček a Petr Bezruč, stal se její tvůrčí záběr také veřejně známý. „*Velmi přesně vymezil a zhodnotil tuto skutečnost Petr Holý: ona postavila celou svoji tvůrčí činnost na velmi úzkém základu, ale dům na něm vybudovaný má velmi rozsáhlé podlaží.*“⁵⁷

Celoživotním souborem svého díla vytvořila hodnoty, které významným způsobem obohatily dokumentární fond lidové kultury Slezska, jako cenný zdroj poznávání života, zvyků a obyčejů tohoto regionu.⁵⁸

Helena Salichová se narodila 25. dubna 1895 v Kyjovicích, jako druhé dítě Josefa a Boženy Salichových a zemřela 2. července 1975 v Ostravě. Její otec byl velmi váženým řídícím učitelem, vlastencem a příkladným českým venkovským buditelem, který své dceři od raného dětství vštěpoval lásku ke kulturním hodnotám. Nejvýraznější a neopomenutelný vliv však na ni měla její chůva Hana Proská.⁵⁹ V pozdějších letech Salichová vzpomínala na vše, co ji chůva dala, kolik pohádek, písniček a lásky. Milan Salich⁶⁰, syn Heleny, říká: „*Po našem dědečkovi zdědila maminka pevnost charakteru, jemnost a vnímavost. Po naší babičce odolnost, houževnatost a nesmírnou pracovitost. Ale tu kořenou vůni, zdraví, jadrnost – to má od Hany.*“⁶¹ Její chůva tedy měla rozhodující vliv na utváření její životní cesty. U ní prvně poznala bohatou studnici lidové tvorby.

Po ukončení německé měšťanské školy v Opavě a učitelském vzdělání v klášteře dominikánek v Klimkovicích, nastoupila jako učitelka ručních prací v Kyjovicích. V období první světové války, kdy se projevil značný nedostatek učitelů, působila také jako učitelka literatury. V tomto období se začala Helena Salichová hlouběji věnovat vlastní sběratelské činnosti, hlubšímu poznání zdejšího lidu. Načež vydala svou první písňovou sbírku *Slezské lidové písně svatební a jiné z Kyjovic a okolí*⁶².

---

⁵⁷ PAVLIŇÁK, Petr. *Helena Salichová*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2009. ISBN 978-80-86171-34-0. S. 7.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Hana Proská, narozena 1846 v Kyjovicích, lidová zpěvačka, vypravěčka, vyšivačka a tanečnice, chůva Heleny Salichové.

⁶⁰ Milan Salich žil v letech 1927 – 1993.

⁶¹ PŘIKRYL, Emil. *Helena Salichová: Život a dílo*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1974. S. 9.

⁶² SALICHOVÁ, Helena. *Slezské lidové písně svatební a jiné z Kyjovic a okolí*. Zábřeh: vlastní náklad, 1917.

Protože učitelství neuspokojovalo její tužby, odešla do Prahy studovat na *Akademii výtvarného umění*, jako první žena ze Slezska. Potkala se zde s Antonínem Hálou, který se stal později jejím manželem a s nímž měla syna Milana Salicha.⁶³ Po ukončení studií se vrátila zpět do rodného kraje, kterému již zůstala věrná a pokračovala ve své sběratelské činnosti.

Sběratelský zájem Heleny Salichové se soustředil do třech základních oblastí:

- lidová píseň, která ji okouzlovala;
- různé projevy lidové slovesnosti s hloubkou utajené moudrosti starých a zkušených lidí;
- lidový kroj, který nenávratně mizel u mladší generace vlivem průmyslového rozvoje.⁶⁴

Výsledkem jejího sběru byla řada literárních děl, z nichž to nejvýznamnější předložila veřejnosti v roce 1947. *Ze starých časů* s podtitulem *Kronika slezského kraje*⁶⁵ je pozoruhodná kniha, historická sága a široký obraz o životě tří generací v rodných Kyjovicích – babičky, matky a dcery. Snad v žádné knize není tak věrně a podrobně zachycen život prostých lidí na slezském venkově jako v této.

Zkušenosti, které získala při práci na výše zmíněné knize, využila ve *Slezských bajkách*⁶⁶, kde převyprávěla ze svých sběrů pohádek řadu bajek a zároveň zachovala styl prostého vypravěčství, slovní humornosti a jadrnosti.

K dávno zapomenutým osudům slezských žen přivádí kniha *Stařenčina loktuše*⁶⁷, již je možné označit jako volné pokračování kroniky *Ze starých časů*. Kniha má dva základní záměry: zachovat poslední zbytky místních krojů a zároveň vysvětlit jejich funkci. V úvodu Helena Salichová píše, že podnětem k sepsání této knihy ji byly stářím zažloutlé kousky tkaniny, které má po své chůvě – všední čepec a půlka bílé mušelínové šatky s rohem zdobeným vyšívanou kyticí šípkových květů.⁶⁸

Na to, jak významná a obsáhlá byla její sběratelská činnost, poukazují také pocty, které se jí dostaly posmrtně: čestné občanství a pamětní deska v Kyjovicích, ulice Heleny

---

⁶³ Milan Salich, 1927 – 1993, syn Heleny Salichové, hudební skladatel, pokračoval ve sběrech písní, komponování.

⁶⁴ PŘÍKRYL, Emil. *Helena Salichová: Život a dílo*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1974.

⁶⁵ SALICHOVÁ, Helena. *Ze starých časů: Kronika slezského kraje*. Ostrava: Cicero, 2002.

⁶⁶ SALICHOVÁ, Helena. *Slezské bajky*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1958.

⁶⁷ SALICHOVÁ, Helena. *Stařenčina loktuše*. Ostrava: Profil, 1975.

⁶⁸ Tamtéž.

Salichové v Polance nad Odrou, kde stojí její dům, Základní škola Heleny Salichové v Polance, památník a pamětní síň Heleny Salichové v Klimkovicích a v neposlední řadě se k jejímu jménu přihlásil také folklorní soubor *Slezský soubor Heleny Salichové*, který ve svém písňovém repertoáru čerpá převážně z jejích zápisů.⁶⁹

3.3.2 Milan Salich

Milan Hála se narodil v roce 1927 rodičům Heleně Salichové a Antonínu Hálovi a po jejich rozvodu přijal matčino dívčí příjmení. Studoval na Českém gymnáziu v Ostravě, ústavu hudby a zpěvu v Ostravě a poté na Akademii múzických umění v Praze, kterou ukončil v roce 1956.

Helena Salichová byla ke svému synovi poutána silnou mateřskou láskou a od útlého dětství mu vštěpovala lásku k lidovým tradicím i umění. Předávala mu své zkušenosti, vedla ho k literární práci, rozvíjela jeho zájem o výtvarné umění. Nakonec se Milan Salich v největší míře začal věnovat umění hudebnímu a stal se hudebním skladatelem. Po vzoru matky pokračoval ve sběratelské činnosti slezských lidových písní. A stal se také hudebním režisérem Československé hudební televize.

V roce 1963 vydal sbírku *Slezských lidových písní z Bílovecka a okolí*⁷⁰. Další jeho sběry zůstaly nevydané, uložené v archivu Slezského souboru Heleny Salichové. Jsou to například: *Lidové písně a říkadla pro děti z Klimkovska* (61 listů), *Dětské hry a říkadla z Klimkovska* (26 listů) sesbírané v letech 1956 – 1957.

V roce 1963 se také oženil s Marií Málkovou a měli spolu dceru Helenu. Manželství se však záhy rozpadlo, malá Helena zůstala s matkou a s otcem i babičkou Helenou Salichovou se stýkala pouze sporadicky. Milan Salich se již znovu neoženil a v roce 1993 zemřel.

---

⁶⁹ PAVLIŇÁK, Petr. *Helena Salichová*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2009. ISBN 978-80-86171-34-0. S. 70-72.

⁷⁰ SALICH, Milan a Jaromír RICHTER. *Slezské lidové písně z Bílovecka a okolí*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1963.

3.3.3 Jan Vyhlídal

Jan Vyhlídal je mezi slezskými historiky a etnografy znám jako vlastenecký kněz a slezský buditel. Narodil se v roce 1861 v Hluchově u Prostějova, po studiích v Olomouci a vysvěcení na kněze působil v řadě obcí mezi nimi také v Jaktaři u Opavy. Zemřel v roce 1937 ve Vyškově.

„Vyhlídalův příchod do Slezska je významnou a neopomenutelnou událostí v dějinách slezského národopisu. Nejen jeho mnohostranná práce kulturní, osvětová a národně uvědomovací, ale též jeho činnost na úseku národopisné práce byla Slezsku velmi užitečná.“⁷¹

Vyhlídal byl jako kněz do Slezska přeložen v době, kdy se postupně neodvratně ztrácely zbytky lidového svérázu. A tak se s neobyčejnou horlivostí a elánem pustil do vlastní sběratelské činnosti. Ve své národopisné práci spatřoval účinný nástroj k buditelskému úsilí, pozvednutí sebedůvěry a národní uvědomělosti Slezanů. Nezabýval se pouze slovesností (lidovými písněmi), ale kladl důraz také na lidové kroje, výšivky, lidové stavby a různé projevy ruční, řemeslné a výtvarně umělecké práce.

„Ve svém mimořádně rozsáhlém literárním díle osciloval mezi odborným přístupem k národopisné problematice a beletristickým zpracováním látek z prostředí slezské a hanácké vesnice.“⁷²

Výzkumy ze Slezska završil publikací *Naše Slezsko*⁷³. Této práci předcházely a poté ji také následovaly ještě dílčí studie vydané například v periodiku *Český lid*⁷⁴ nebo *Věštník Matice opavské*⁷⁵.

Ačkoliv byl Vyhlídal „[...] trvale usídlen ve Slezsku pouze osm let, přesto se jeho slezský pobyt vyznačuje snad nejbohatší a nejvšestrannější činností.“⁷⁶ Jeho význam

---

⁷¹ *Časopis Slezského muzea. Acta Musei Silesiae. Série B, Vědy historické.* Opava: Slezské zemské muzeum, 2003. ISSN 0323-0678. S. 103.

⁷² BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska.* Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. S. 255.

⁷³ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko.* Praha: Vlast', 1903.

⁷⁴ *Český lid: Sborník věnovaný lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku.* Praha: F. Šimáček, 1891 – 1931.

⁷⁵ *Věštník matice opavské.* Opava: Matice opavská, 1892-1935.

⁷⁶ Jan Vyhlídal. *Časopis Slezského muzea. Acta Musei Silesiae. Série B, Vědy historické.* 2003, roč. 52, 1-3. ISSN 0323-0678. S. 121.

spočívá hlavně v tom, že zde jako první publikoval národopisné práce, které čerpaly materiál téměř z celého Slezska. Shromáždil národopisný materiál nový, záměrně nepublikoval zápisy již jinde uveřejněné. Mistrné jsou také Vyhlídalovy charakteristiky vesnických postav z hlediska jejich osobní psychologie.

3.3.4 Hana Podešvová

Hana podešvová, za svobodna Dymerová, je známá jako etnografka a choreografka. Narodila se v roce 1927 v Pasekách u Uničova a zemřela v roce 1989 v Ostravě. Po maturitě na reálném gymnáziu v Praze pokračovala ve studiu národopisu a estetiky na Univerzitě Karlově v Praze.⁷⁷ Zabývala se vývojem a typologií lidových tanců Slezska.

„Sběratelská činnost Dr. H. Podešvové na počátku padesátých let byla vlastně činností záchrannou [...]“⁷⁸, jelikož v pozdějších letech už by pamětníky kdokoliv jen obtížně hledal. Soustavné studium a zápisy lidových tanců Hany Podešvové přinesly mnoho nových poznatků o stavu lidového tance na Opavském Slezsku. Zabývala se jeho vývojem a typologií a vytvořila první katalog lidových tanců. Její studie vycházely jak v časopise *Radostná země*⁷⁹, jehož byla redaktorkou⁸⁰, ale také jako samostatné publikace: *Lidové tance na Opavsku I-III*⁸¹, *Lidové tance na Těšínsku*⁸².

Z výsledků její sběratelské práce v oblasti lidového tance a z přímé spolupráce s ní těžila řada folklorních souborů. Díky tomu se podařila zachovat spousta písní i konkrétních tanců nejen zapsaných ve sbírkách, ale také aktivní mezi tanečnickými ve folklorních souborech.

---

⁷⁷ Filozofická fakulta UK 1947 – 1952, PhDr. 1952, disertační práce: *Slezské lidové tance z Opavska a Břlovecka*.

⁷⁸ PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1979. S. 1.

⁷⁹ *Radostná země* 1 – 12. Opava, Slezský studijní ústav 1951 – 1962.

⁸⁰ Čtvrtletník *Radostná země* s podtitulem *Čtvrtletník Slezského studijního ústavu a jeho lidových budovatelů* byl vydáván v letech 1951 – 1962 Slezským studijním ústavem v Opavě, později Slezským ústavem ČSAV. Zpočátku byl koncipován obsáhleji, postupně se však zaměřil na ryze národopisný obsah zaměřený na studium hmotné a duchovní kultury Slezska. Hana Podešvová byla jeho redaktorkou v letech 1952 – 1957 a 1959 – 1962. H. Podešvová uveřejňovala jak studie lidového tance (které patří k nejhodnotnějším studiím časopisu), tak srovnání mezi slezskými a českými tanci. O něco méně také studie hmotné kultury ve Slezsku.

⁸¹ PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I-III*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1979-82.

⁸² PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Těšínsku*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988.

4 ZVYKOSLOVNÝ ROK NA OPAVSKÉM SLEZSKU

Život našich předků určoval rytmus přírody a tak se charakter jejich dnů všedních i svátečních odvíjel od jednotlivých ročních období. *„Závislost na přírodě se odrazila v jejich vztahu k zemi, vodě a slunci a projevila se i v celém komplexu výročních obřadů a zvyků.“*⁸³ Člověk s mocností přírody nebojoval, ale snažil se si ji naklonit a získat její přízeň. A tak, když se začalo šířit křesťanství, musela církev soupeřit s hluboko zakořeněnými kultury a pro jeho upevnění bylo potřeba tyto předkřesťanské, „pohanské“, slavnosti překrýt svátky křesťanskými. Ačkoliv se podařilo pohanské tradice překrýt, v řadě z křesťanských obřadů lze stále rozpoznat stopy původních rituálů, neboť *„[...] lidové zbožnosti se nepřičilo propojit církevní svátek s bujarým veselím, pověrou, zvykem či magickým úkonem děděným z generace na generaci, a církevní kalendář se jmény světců se stal časovou oporou hospodářského roku.“*⁸⁴

Významným termínem je pro nás **zvykosloví**. Zvykosloví představuje soubor zvyků, které provázely lidový rok. Ty se vztahovaly buď k rodině (křest, úvod, svatba, pohřeb) anebo ke společnosti (tj. sled zvyků, které provázely celý zemědělský rok). V *Lidové kultuře, národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska* je uvedeno, že *„[...] zvyky jsou nejčastěji spojovány s obřady a obřadními situacemi, s reprezentačním chováním a s tzv. slavnostními chvílemi v životě jedince i skupiny. Podle obřadů, v nichž jsou zakotveny, lze zvyky dělit na výroční, rodinné (životní), hospodářské, náboženské a příležitostné, u kterých již vymizelo povědomí o původním smyslu.“*⁸⁵

V přirozené chronologii hospodářského roku bychom v této kapitole chtěli poukázat s ohledem k zacílení práce na děti předškolního věku na nejvýznamnější lidové tradice a zvyky v životě našich předků na Opavském Slezsku.

---

⁸³ MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Vyd. 1. Ilustrace Tomáš Řízek. Praha: Fortuna Libri, 2010, 323 s. ISBN 978-807-3215-224. S. 7.

⁸⁴ Tamtéž, s. 7.

⁸⁵ BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2. S. 1232.

4.1 Jaro

Ke konci zimy, kdy se začaly lidem úžit zásoby a trýznily je nemoci, těšili se na jaro – novou naději a život. Proto příchod jara řádně oslavili.

4.1.1 Svátky jara

Největším svátkem jara jsou Velikonoce – na jednu stranu oslavy jara jako obnoveného života a přírody a na stranu druhou jsou spojeny s umučením a tajemným vzkříšením Ježíše Krista. Velikonoce tedy byly oslavou slunovratu, zániku zimy, víry v obnovení sil a zdraví člověka po dlouhé zimě, která kraj soužila.

Nejen ve Slezsku jim předcházela šestitýdenní postní doba a každá neděle mívala svůj název i význam. První byla neděle *Černá*, která má svůj název podle tmavého oblečení, které si ženy v postní době oblékaly. Druhá neděle je *Pražná* a nazývá se podle postního jídla pražma, které se zhotovovalo pražením nedozrálého obilí. Třetí neděle se nazývá *Kýchavá* podle pranostiky, že kdo v tento den třikrát kýchne, bude celý rok zdrav. Čtvrtá neděle byla dnem námluv a nazývá se *Družebná*.⁸⁶

Pátá, *Smrtná*, neděle (na Slezsku zvaná též někdy *Černá*) je z dvojího důvodu památná: v první řadě proto, že v tento den se zde vynáší Mařena a v druhé, že děvčata chodí po *krasné*. Mařena, jinde též Morena, Smrtka, je název pro bohyni smrti a zimy. Mařena byla zhotovena ze slámy, přistrojena do šatů, na hlavě čepec anebo šátek, aby měla podobu člověka, a na vysoké tyči v čele průvodu vynesena za vesnici, kde byla buď spálena, nebo vhozena do vody. To podle toho, zda kolem vsi tekla řeka nebo ne. V některých částech Slezska vynášeli chlapci také *Mařocha*, *Smrt'ocha*, který představuje krále zimy. „*Když Smrt'och s Mařenou se potkají, pokloní se.*“⁸⁷

V průvodu se po celou dobu zpívalo a skandovalo, aby se konečně zimy zbavili a přišlo jaro. Za všechny uvedme například tuto píseň⁸⁸:

*Mařeno, zla ženo, už tě vynašamy,
Mařeno, zla ženo, už něbuděš s nami.
Vesna se vratila, nas osvobodila, vsecky od Mařeny.*

---

⁸⁶ BĚLASTOVÁ, Šárka. *Zvykoslovný rok na Opavsku*. Opava: ZŠ Opava-Kylešovice, 2005.

⁸⁷ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 37.

⁸⁸ Viz přílohu č. 1.

*Aj, ohňu plameny, tej velikej noci,
Ujmi se Mařeny, spal vsecky němoci,
Slunko se vratilo a tebe zabilo, němaš nas už v moci.⁸⁹*

Když byla Mařena vynesena, přinášel se zpátky do vsi tzv. *Majiček* neboli *Krasna*, symbol života a jara. *Majiček* je uřezaná a ozdobená špička jehličnanu, většinou smrku. Zdobil se většinou stuhami a vejci. Děvčata s *Krasnou* obcházejí dům od domu a zpívají:

*Krasna, krasna,
kaj si husy pasla?
A ja sem jich pasla,
pod kopečkem jalovečkem,
až sa zemja třasla.⁹⁰*

Poslední nedělí postní doby byla *Květná*. Ta dostala svůj název podle květů, které se v tento den světily. Na Opavském Slezsku se světí *kocanky* (tj. ratolesti z jívy, kočičky) a lidé si je zasunují za obrázky nebo kříže, aby uchránily stavení před bleskem a přinášely štěstí.

Po *Květné neděli* následuje pašijový týden. Helena Salichová v kronice *Ze starých časů*⁹¹ píše: „*Na zelený čtvrtek se odstěhovaly zvony do Říma a stryk Bzunek nezvonili v kapli až v sobotu. Zato u kříže bylo živo. Kdejaký synek z dědiny běžel tam s řehotkou [...] Nejdříve všichni pokleklí kolem kříže, pomodlili se Anděl Páně, potom se seřadili a šli dědinou.*“⁹² Na Velký pátek byl nejpřísnější půst, jedla se pouze *vodinka* (voda s nakrájeným chlebem). Na Bílou sobotu bylo již veseleji, od rána se dělal pořádek a chystalo se velikonoční jídlo.

Na Opavském Slezsku se dochoval zvyk, který se jinde nevyskytuje. Na velikonoční neděli⁹³ odpoledne chodili rodiče s nejmenšími do polí „*Na škrobánka*“ (za skřivánkem). Děti šly napřed a zastrkávaly křížky do půdy pro ochranu úrody a za nimi rodiče u křížků nechávali nenápadně pro své děti všelijaké dobroty. Děti volaly na *škrobánka* „*Škrobánku, shazuj nám.*“ Poté se šly podívat, zda jim něco shodil.

---

⁸⁹ STUHLÝ, Václav. *Tam v Opavě na rynečku*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1984. S. 14.

⁹⁰ STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny: Sborník folkloru z Opavska pro dětské soubory*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1986. S. 12.

⁹¹ SALICHOVÁ, Helena. *Ze starých časů: Kronika slezského kraje*. Ostrava: Cicero, 2002.

⁹² Tamtéž, s. 89.

⁹³ Salichová v kronice *Ze starých časů* píše o tomto zvyku v neděli velikonoční, Vyhlídal v *Naše Slezsko* jej přiřazuje k pondělí velikonočnímu, ale zároveň píše, že se v pondělí po mši a někde až odpoledne chodilo na šmigrust, což by znamenalo, že se tyto zvyky překrývají.

V pondělí velikonoční chodí chlapci jako jinde *kyčkovat*, nebo na *šmigrust* a *polevat*. Chlapci upletli si *kyčku* (pomlázku) ze 4 – 12 prutů a společně obcházeli ves. Jeden vždy nesl džbán nebo vědro s vodou na polévání děvčat. V Krásném poli koledníci říkali například:

*Matičko, dítě na huru,
udělajtě do buchty d'uru,
dajtě nam pul lebo celu,
až do roka vydatě ceru.*⁹⁴

V Jaktaři všichni chlapci společně odříkávali: *Vinšujemy vam ščesti, vesele svatečky, Krista Pana vzkříšení. Aleluja, aleluja, amen.*⁹⁵

4.1.2 Pastva

Jaro je také obdobím, kdy se začínají opět vyhánět domácí zvířata na pastvu. K nejveselejším dnům života dětí patřily ty, které strávily na pastvě. Dětem zde nemohlo být teskno, jelikož se jich vždy sešlo několik. Zábava pastevců začíná v nejtútlejším mládí. Již nejmladším dětem byla ukládaná povinnost pást husy. Ty starší pak chodily pást kozy a krávy. Pastýři měli na pastvě od jara do podzimu volné chvíle k různým zábavám: zpěvu, hrám, na jaře k otloukání píšťalek.

V březnu, když pučí jíva, otloukají chlapci píšťalky a při tom říkají:

*Kuju, kuju, píšťalenu,
jak ja ju tež neukuju,
hodim ja ju pod plot,
zežere ju stara baba
i ten masny kokot.*⁹⁶

K pobytu na louce během pastvy neodmyslitelně patří řada dětských her. Některé hry jsou jen pro maličké, jiné pro větší. Také se rozdělují dětské zábavy podle pohlaví: chlapci si hrají sami a děvčata též, anebo si hrají obě pohlaví společně. Stejně jako jinde se na Opavském Slezsku hrálo *Na Elišku* či *Na Herličku*⁹⁷, *Na kocura a myš*,

---

⁹⁴ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 48.

⁹⁵ Tamtéž, s. 49.

⁹⁶ Kokot = kohout; Z archivu Slezského souboru Heleny Salichové, říkadlo zapsal Milan Salich (1956).

⁹⁷ Viz přílohu č. 2.

Zlatu branu, ale také méně známé jako *Na špaka*⁹⁸, *Na škrobánka*⁹⁹, *Kopyst*¹⁰⁰, *Na zlatu kulu*¹⁰¹ a mnoho dalších¹⁰². Hra *Na zlatu kulu*¹⁰³ se hraje podobně jako na zlatý prsten.

Před každou hrou bylo samozřejmostí určit role hráčů. K tomu se používala rozpočítadla. A stejně jako u jiných říkadél, i mezi rozpočítadly nacházíme ta nonsensová¹⁰⁴, jako například následující z Polanky nad Odrou:

*Am, bum, tatarum,
zefla skufarum,
tyky, piky, rafa, fiky,
ten polomsky zvun.*¹⁰⁵

Děti si zpívaly veselé popěvky a písničky jako například: *Zpivala bych, zpivala*¹⁰⁶, *Roztrhana chalupa*¹⁰⁷, *Všeci ludě povědaju*¹⁰⁸ a další. Na ně se točily, poskakovaly a tancovaly. Byl zde prostor také pro cvičení výřečnosti:

*Poslali mě naši k vašim,
aby přišli vaši k našim.
Jak nepřijdu vaši k našim,
tak něpujdu naši k vašim.*¹⁰⁹

Svou bystrost pak navzájem zkoušeli rozličnými hádankami.

Oblíbenou zábavou děvčat bylo na jaře i trhání květin a vití věnečků. Těmi pak zdobila kříže, obrazy, sebe a taky dobytek. S věnečky se točila v kole, proplétala se mezi sebou a zpívala píseň *Pletla sem*¹¹⁰.

---

⁹⁸ Z archivu Slezského souboru Heleny Salichové, zapsáno v Martinově v roce 1956.

⁹⁹ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 244.

¹⁰⁰ STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny: Sborník folkloru z Opavska pro dětské soubory*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1986. S. 23.

¹⁰¹ Z archivu Slezského souboru Heleny Salichové, zapsáno M. Salichem v Martinově v roce 1956.

¹⁰² Viz: VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903, s. 243 – 252; STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny: Sborník folkloru z Opavska pro dětské soubory*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1986. s. 19 – 23, 30.

¹⁰³ Viz přílohu č. 3.

¹⁰⁴ Nonsense = nesmysl. V nonsensových říkadlech se objevují deformovaná slova (většinou německá – z důvodu kontaktu s Němci a latinská z náboženských textů) a nesmyslné slabiky.

¹⁰⁵ Z archivu Slezského souboru Heleny Salichové. Dětské rozpočítadlo po Haně Proské, zapsal Milan Salich (1956).

¹⁰⁶ STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny: Sborník folkloru z Opavska pro dětské soubory*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1986. S. 14.

¹⁰⁷ SALICH, Milan a Jaromír RICHTER. *Slezské lidové písňe z Bílovecka a okolí*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1963. S. 71.

¹⁰⁸ Z archivu Slezského souboru Heleny Salichové, zapsáno M. Salichem v Polance nad Odrou v roce 1956.

¹⁰⁹ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 240.

¹¹⁰ Viz přílohu č. 4.

Vedle přírody poskytuje hodně námětů – říkadel a popěveků – také samotná společnost jak dětí mezi sebou, tak i lidí dospělých. Vyhlídal píše, že jsou to většinou plody hravé dětské obrazivosti, kde se občas objeví i trocha řízné satyry i rozpustilého humoru.¹¹¹ Mezi takové patří dětské posměšky, posměšné rýmovačky na křestní jména či děvčat a chlapců mezi sebou. Snaží se tak jeden druhého rozzlobiti nebo se druhému pomstíti. Například na Kateřinu volali:

*Sedí Kača na lavici
rozcuchanu ma palici.
Hej, Kača s vrkočem,
všeci na ňu drkočem.*¹¹²

Na Karla:

*Karel do pekla zajel
na bilem koničku.
Vitam tě, Karličku.*¹¹³

Nejen jména bývaly předmětem satirického veršování, nýbrž i Prusové, Němci, židé, ševci a jiní řemeslníci. Dobírali si je třeba takto: „*Němec urvalec má nos jak palec.*“¹¹⁴

4.1.3 Filipojakubská noc

Jmény apoštolů Filipa a Jakuba se nazývá lidový zvyk Filipojakubská noc. S jejich osobami však tato tradice nemá nic společného. Kořeny tohoto zvyku pocházejí ze středověku, kdy se věřilo, že zlé a nečisté síly bývají mocnější právě v noci z 30. dubna na 1. května. Ty prý škodily lidem pomocí svých pomocníků – čarodějnic a čarodějů. Zvláště staré ženy byly líčeny jako ohyzdné stařeny a nástroj ďáblovy moci. Bohužel za čarodějnice byly považovány také ženy, které měly vědomosti v oblasti léčení lidí a dobytka.¹¹⁵

Také na Opavském Slezsku se dochovala tradice, které se říká *Pálení čarodějnic*. Důležitou roli hrál oheň a víra lidí v jeho očištnou a ochrannou moc. Symbolické pálení figurín čarodějnic, které byly symbolem zla a nečisté moci, charakterizovalo očistu přírody, lidí a zvířat. Již dlouho před tímto zvykem se na návrších zapalovaly ohně.

¹¹¹ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 252-253.

¹¹² Tamtéž, s. 257-258.

¹¹³ STUHLÝ, Václav. *Tam v Opavě na rynečku*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1984. S. 17.

¹¹⁴ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 260.

¹¹⁵ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Jaro*. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-074-7.

Vyhazovala se do vzduchu hořící dřeva či košťata, prý proto, aby bylo v povětří vidět letět čarodějnici na koštěti nebo ji případně tímto srazit k zemi.

Ve Slezsku se někde večer, jinde až 1. května ráno do oken příbytků umisťují „[...] křížky z dřeva kocánkového a klokočového s jednou kocánkou^{116]}, zastrčené do trávniček, aby zlý neškodil a čarodějnice neměly přístupu.“¹¹⁷

Jelikož byla tato noc opředena kouzlem, trásly dívky večer plotem, aby se dozvěděly, za koho se vdají.¹¹⁸

4.1.4 Máje

Tak jako jinde, i ve Slezsku stavěly se máje. Vyhlídal píše, že „jdou v noci hoši společně do lesa nasekat majkův, aby je mohli ráno za průvodu hudby děvúše před domem zatlouci.“¹¹⁹ Zdola až po korunu stromek oklestili, že zůstal jen vršek, který ozdobili věnci, kvítím i pestrými stužkami.

Stavěly se májky také doprostřed návsi. V některých vesnicích bylo zvykem, že ji mládenci každou noc střežili, protože chlapci ze sousední vesnice se ji mohli pokusit podřezat, což by přineslo hanbu celé obci.

K 1. máji se váže také řada pranostik, jako například: *Jak na prvšeho maja prši, nastaně rok něurodny.*¹²⁰

4.2 Léto

Jaro se překlenulo v teplé léto, začaly dozrávat plody a děti stále vyháněly husy i dobytek na pastvu a společně se tam věnovaly zábavám. Jen musely dosti hlídat, aby se jim nezaběhla hlídaná zvířata *do škody* – nezačala se pást v poli či záhoně některého souseda a nepůsobila mu škodu.

*Nědaj, nědaj nědala,
aby se tež škoda něstala.
Bo jak se staně,*

---

¹¹⁶ Kocánka = kočička rostoucí na ozdobné jívě.

¹¹⁷ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 50.

¹¹⁸ Podobně tak dívky činily také večer na sv. Ondřeje.

¹¹⁹ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 50.

¹²⁰ Tamtéž, s. 50.

*Jarek dostaně,
A ty hybaj, Ofilu,
bo paseš kravy v obilu!*¹²¹

Starší děti a dospělí měli spoustu práce s obděláváním polí a záhonů či sečením luk.

4.2.1 Sv. Jan Křtitel (24. června)

Na Opavském Slezsku se až do počátku 19. století udržoval zvyk *pálení škrtaček*¹²². Večer před sv. Janem Křtitelem (23. 6.) nesli školáci třísky na pole na hranice, nebo na kopec. Za nimi šli mládenci a svobodná děvčata se *škrtačkami*. Po rozdělení ohně se *škrtačky* zapalují a vyhazují se do vzduchu. Ohořelé zbytky metel se zapichovaly do záhonů se zelím, aby je nenapadly housenky. Poté ještě třikrát po sobě přeskočili oheň, aby byli po celý rok chráněni od nemocí a bolavých nohou.

Podle pověry stává se také v tento den, že přestanou ptáci zpívat. To od doby, kdy sv. Jan kázal na poušti a aby mu bylo lépe rozumět, poručil ptákům, aby nezpívali.

4.2.2 Žně

Konec léta s sebou přináší sklizeň obilí. Dětská píseň *Žadny nevi, jak sedlaček*¹²³ deklamuje v jednotlivých slokách práci s obilím. Její schéma je obdobné jako ve známé písni *Čižečku, čižečku*, kde se jedni nejprve ptají, jak se určitá činnost vykonává, a druzí poté odpovídají. Podle ní se nejprve na poli *seje*, poté *valí*, *vlačí*¹²⁴, *sklidza*, *kozeleček*¹²⁵ *stavi* a nakonec *mele*. Některé činnosti se objevují také v dětských říkadlech:

*Válel Janek, válel žito,
splet si pole, odnes si to.
Tata si ho chyt,
kyjak bacil řiť.*

---

¹²¹ STUHLÝ, Václav. *Tam v Opavě na rynečku*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1984. S. 13.

¹²² Škrtačky = ometená pometla.

¹²³ Viz přílohu č. 5. Z repertoáru Dětského souboru Heleny Salichové.

¹²⁴ Vláčení je zemědělská operace, jejímž cílem je buď prokypření mělké vrstvy půdy a rozbití hrud, vyvláčení plevle nebo zavláčení právě zasetého obilí a tím jej ochránit.

¹²⁵ Obilí se vázalo do menších snopků, které se stavěly do *šopek*, *kozelků*. Stavěly se zhruba z 8 – 12 snopků.

*Hyjo koně na zahoně vlačim svoju roli,
potahněte eště trochu už ho zada boli.*¹²⁶

Zajímavé je odlišné pojmenování některých obilnin. Pšenice se zde nazývala žito a žito se nazývalo rež.

Na konci žní v celém Slezsku *žencule*¹²⁷ pletly věnec z obilných klasů všeho druhu, aby měl podobu koruny, a ozdobily jej kvítím a pentlemi. Ten se přináší hospodáři společně s vinšováním – přáním, aby ve zdraví dočkali dalšího roku i aby hodně z obilí vymlátili. „*Prvá z dělnic držíc věnec v ruce, přednáší hospodářovi vinšování: Žnivo smy skludili, tak smy vam věnec uvili. A vinšujem vam, abyste moc namlatili, a teho ve zdraví sežili.*“¹²⁸

Když bylo všechno obilí pod střechou, v neděli na to se chystal *žnivý obid*¹²⁹, jinde též *žnivuvka*. Hospodyně napekla koláče, uvařila polévku a podávaly se též dva druhy masa. Zavolal se muzikant a veselí byl plný statek.

4.3 Podzim

Léto se překulí v podzim, pokračuje sklizeň úrody a děti na pastvě drobnějších domácích zvířat už nemusejí tolik hlídat, aby se jim zvěř nezaběhla *do škody*, jelikož již bylo většinou posečeno a sklizeno, a mají tak dost času na společné hry. Při hrách si děti cvičily nejen svou tělesnou zdatnost, ale také bystřily rozum a paměť říkankami, hádankami, rozpočítadly, písněmi, i důvtipnými početními úlohami, které se předávaly z generace na generaci. A své dovednosti pak později převáděly v koledních obchůzkách. Jednou z dětských hádanek je: *Plače stařec nad hlubinum. (Kbel nad studní.)*¹³⁰

Naopak se však ochlazuje a tak si pasácci pro zahřátí rozdělávají ohýnky a při tom říkají:

*Hoř, plaménku hoř!
Přijde na tě tchoř.*

---

¹²⁶ *Dětský soubor Heleny Salichové* [online]. 2015 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.dshs.cz/choreografie/sedlacek/>

¹²⁷ Ženy účastníci se žní.

¹²⁸ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 324.

¹²⁹ Oběd při žních.

¹³⁰ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 252.

*Něbuděš-li hořeti,
povimy to kuřeti;
kuře ti da kameněm,
buděš hořet' plameněm.¹³¹*

Oblíbenou zábavou se tak stalo opékání jablek a pečení brambor ve žhavých uhlících.

Obilí již bylo sklizeno a byla ho potřeba vymlátit. Obilí se mlátilo cepem v rytmu říkadél. To proto, aby jim mlácení *nekuhalo* a nebyly se cepy mezi sebou. Pro udržení pracovního rytmu se využívala různá rytmizovaná říkadla, která se lišila od počtu mlaticů, kterých bylo většinou 2 - 8.

4.3.1 Krmaš (hody)

Vrcholem zemědělského zvykoslovného roku byly hody – na Slezsku zvané *krmaš*, *karmaš*, *kirmaš* či *odpust*. Byl to obřad, při kterém rolníci děkovali za úrodu a radovali se nad výsledkem svého celoročního snažení. Slavnost se nazývala odpust, jelikož ti, kteří se podrobili předepsaným podmínkám, získávaly odpustky.

Krmaš se neslavil jako většina ostatních zvyků jednotně v jeden den ve všech obcích. Slavnost byla totiž minimálně od 16. století svázaná s církevním obřadem. Ten se konal každoročně na počest patrona, kterému byl zasvěcen kostel. V okolních přilehlých obcích se pak konal o týden později. Za vlády císaře Josefa II. byl však vydán patent, který rušil všechny dosavadní termíny hodů a stanovoval jednotný na třetí říjnovou neděli, tedy na sv. Havla. Po Josefově smrti převážná část obcí přestala slavit císařské hody a vrátila se k původnímu termínu konání krmaše.

Jak si Slezané pochvalují krmaš je vidět například v následujícím říkání:

*Aj, svaty kirmaš,
jest hrubě dobry čas.¹³²*

Krmaš byl také spojen se sháněním stád do stavení z poslední pastvy, které bylo spojeno s jásotem, zpěvem a muzikou. Doma hospodyně ustrojila dobrou večeři a pastýře obdarovala. Večer byla v krčmě muzika. Ač měli lidé krmaš rádi, protože byl spojen se zábavou, veselím a tancem, přece si povzdechují:

---

¹³¹ STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1986. S. 25.

¹³² VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 54.

*Krmašku, krmašku, Pambu tě stvořil,
dybys věc do kapsy peněz vložil;
v utery rano, peněz je malo,
kdyby tě krmašku sto d'asu vzalo.¹³³*

4.4 Zima

Barvy podzimu se vytrácejí a nastává dlouhé období zimy. Na rozdíl od jarních zvyků, jejichž data konání jsou závislá na prvním jarním úplňku a jsou tedy pohyblivá, jsou zvyky v zimním období vázány na konkrétní data. Výjimkou je období adventu, jehož počátek je závislý na tom, na který den v týdnu připadne 24. prosinec.

4.4.1 Advent

„Předvánoční období neboli advent byl v minulosti obdobím klidu. Obdobím, kdy po ukončení zemědělských prací, oslavách úrody a posvícení prostý lid prožíval ve zvláštní atmosféře očekávání příchodu Ježíše Krista.“¹³⁴ Trvání adventu se ustálilo na dobu čtyř týdnů, která začíná vždy nejbližší nedělí kolem 30. listopadu. Jednalo se o dobu postní. Dodržovala se střídmost v jídle a pití, byly zakázány zábavy, tanec i zpěv. Byla to doba draní peří, přástev a domácích prací, při nichž se vyprávěly nejrozmanitější příběhy. Celý advent a Vánoce protkávala řada tradic i magie.

Již svátek sv. Ondřeje (30. listopadu) byl dnem věštebným. Děvčata věřila, že v tento den může se jim odhalit budoucnost, za koho se vdají. Například třásla plotem nebo bezem a u toho říkala:

*Svaty Ondřeju, ja plotem chvěju;
a poviz mi tež ty kereho dostanu.
Choť by o jednym oku,
ene až se vydám teho roku.¹³⁵*

Pak poslouchala, odkud zašteká pes, odtud bude její milý. Obdobně též mládenci třásli stromem. Věštilo se také s hrnky, pod kterými byly ukryty různé předměty (chléb, hlína, zelené, peníze). Hází se též v tento den papučí obdobně jako na Štědrý den a další.

---

¹³³ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 57.

¹³⁴ BĚLASTOVÁ, Šárka. *Zvykoslovný rok na Opavsku*. Opava: ZŠ Opava-Kylešovice, 2005. S. 2.

¹³⁵ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 3.

Přídky začínaly po ukončení polních prací, scházeli se sousedé – děvčata i matky s dětmi – a předly len. Aby dívky zahnalý dřímotu, postavily se do kruhu a ve dřepu podle taktu skákaly, tleskaly a odříkávaly: *Cib – cib – cibuleny, něni doma mamuleny*¹³⁶; či zpívaly a tančily na píseň *Tuč se mile vřeteno*¹³⁷.

*Tuč se mile vřeteno,
tuč se kolovratku,
ež napřadžeš přadženo,
sporeho potačku.*¹³⁸

Oblíbená byla tato sezení též pro vyprávění různých příběhů, báchorek a *bajek*¹³⁹. Chtěly-li děti, aby se jim *bajalo*, také je někdy odbyli:

*Bajam, bajam bajku
o zelenym hajku,
bajam, bajam bajku dluhu,
zítra budu tu druhu.*¹⁴⁰

V předvečer svátku sv. Barbory chodily po slezských obcích *Barborky* oblečené celé v bílém. Obvykle byly dvě – jedna měla na hlavě věnec a druhá *karkuli* (čepec). Někde si též sčesávaly vlasy přes obličej, aby je děti nepoznaly. V ruce nosily metličku, se kterou klepaly na okna, tím oznamovaly svůj příchod. Po vstupu do domu kladly dětem otázky a vyzývaly je k modlitbě. Hodné děti dostávaly sušené ovoce a sladkosti a ty nehodné byly vyšlehány metlou.

Nejvíce se o adventu děti těší na sv. Mikuláše a *matičky*. Zpravidla v některé z domácností, kde neměli děti, nastrojili se za Mikuláše, anděla a čerta. Společně obcházelí dědinu, a kde měli děti a chtěli jim nadělit, zvali jej dovnitř. Nejprve se Mikuláš ptal, zda děti byly hodné, poslouchaly, modlily se a chodily pilně do školy. Hodné děti obdaroval a na nezbedné zavolal čerta, ten většinou čekal opodál.

V některých vesnicích na Opavském Slezsku chodily vedle Mikuláše nebo místo něho tzv. *matičky*, dvě ženy oblečené v bílém a s korunou na hlavě jako biskupské čepice a počínající si podobně jako Mikuláš.¹⁴¹

---

¹³⁶ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 6.

¹³⁷ Pro notaci i popis tance viz přílohu č. 12.

¹³⁸ STUHLÝ, Václav. *Tam v Opavě na rynečku*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1984. S. 19.

¹³⁹ Na Slezsku říká se pohádkám *bajky*. *Bajati* znamená vyprávět pohádky.

¹⁴⁰ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 293.

¹⁴¹ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903.

Od sv. Lucie až do Božího narození odkládalo se každý den jedno polínko. Na Boží narození se jimi zatopilo, aby čarodějnice statku neškodily. Místy chodily tento den sv. Lucie na obchůzky. Tváře měly moukou zabílené a na hlavách bílé plachetky. Někdy měly také z papíru vyrobený jakýsi bílý zobák. Kontrolovaly, zda mají hospodyně již vše připraveno na Boží narození. V tento den se nesmělo příst a vřetena musela být schována. Také ony po zásluze odměňovaly hodné i zlé děti.

4.4.2 Štědrý den

Vánoční svátky jsou pevně zakotveny v dějinách i v současnosti. Ve Slezsku nazýval se Štědrý den též *Vilija*. V tento den byl přísný půst – v některých rodinách nesnídali, ani neobědvali. Aby i děti přivykaly zdrženlivosti a újmě v jídle, slibovali jim, že večer uvidí *zlate těla* či *zlate prosotko*.¹⁴²

Když se na nebi objevila první hvězda, sešla se celá rodina i s čeledí ke slavnostní večeři, která byla neobyčejně štedrá. Skládala se z mnoha chodů, které se lišily dle zámožnosti. Většinou všichni, chtěli mít k večeři ryby. Začínalo se hrachovou polévkou, krupice, *mačka rybová*, *bobáky*¹⁴³ s medem, ořechy, jablka atd. Nezapomínalo se také na zvířata, která kromě obyčejného krmiva dostávala také krajíc chleba nebo zbytky od večeře (koně, krávy, pes, kočka) a drobký od stolu (drůbež).

Se Štědrým dnem se pojí mnoho zvyků a pověr. Věštilo se různě:

- Z které strany po večeři uslyší se střelba, odtud přijde nový myslivec nebo hajný.
- Skupinka děvčat nabízí psům koláče. Za kterým děvčetem a jejím koláčem se pes jako první vydá, ta se prý vdá.
- Po večeři se také chasa bavila litím olova a vosku.
- Děti pouštěly svíčky v ořechových skořápkách na vodu. Když například skořápka odplula dále od kraje, radovaly se, že se dostanou daleko do světa.
- Dívky házely papučí přes hlavu a při tom odříkávaly:

---

¹⁴² VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 11.

¹⁴³ *Bobáky* či *papučky* jsou malé koláčky plněné mákem, upečené a pomazané medem.

*Hažu ja papučem, hažu
a tobě papuču kažu,
obrat' ty se mi v tu stranu,
ze kere ja chlopa dostanu.¹⁴⁴*

- Děvčata klepala na Štědrý večer o půlnoci na kurník. Když se jim ozval kohout, znamenalo to, že se budou příští rok vdávat, když slepice, musí se vdavkami ještě počkat.

Teprve v 70. letech 19. století začal se na Opavském Slezsku strojit také vánoční stromeček a děti dostávaly dárky.

4.4.3 Koledování

S obdobím od Štědrého dne po Tři krále byly spjaty také kolední obchůzky. Chodilo se koledovat na Štědrý den, sv. Štěpána, Nový rok a Tři krále. Nejvýraznější však byla obchůzka štěpánská a pak také tříkrálová.

Štěpánské koledování se k postavě sv. Štěpána nijak nevztahuje. Na kolední obchůzku vyrážejí ve Slezsku děti. U dveří domů zpívaly se rozličné písně od kostelních, jako *Narodil se Kristus Pán*, až po koledy místní – *Deň božího narozeni, A cuž vy tež darujete, Svaty Štěpan po koledě pochodil* a další¹⁴⁵. V jizbě se také vinšovalo: *Vinšujem vám štěstí, zdravi na tento nový rok, abyste dočkali Krista Pana napřesrok.*¹⁴⁶ Silvestra naši předkové neslavili. Nový rok pro ně začínal Božím narozením 25. prosince. Tradice Nového roku 1. ledna k nám přišla až později v 19. století.

Svátkem Tří králů končilo celé vánoční období a tak i tříkrálová obchůzka byla posledním koledováním z celého vánočního cyklu. Králové mají na sobě košili až po kolena splývající, přepásanou páskem a vysoké čepice nebo koruny na hlavách. Obcházejí stavení a předvádějí svou zpěvohru o zvěstování narození Ježíše a putování králů. Za koledu přijímali peněžitou odměnu. Také ve Slezsku existuje varianta známé písně¹⁴⁷:

---

¹⁴⁴ BĚLASTOVÁ, Šárka. *Zvykoslovný rok na Opavsku*. Opava: ZŠ Opava-Kylešovice, 2005. S. 8.

¹⁴⁵ Viz přílohu č. 6.

¹⁴⁶ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 16.

¹⁴⁷ Vyhlídal neuvádí notaci. Píše, že králové toto odříkávali.

*Tři králové jedem k vám,
štěstí zdraví přeje vám,
štěstí, zdraví, dlouhá léta,
přicházíme z Nazareta.
Co ty černý stojíš vzadu,
Ukazuješ černou bradu?
Slunce jest toho příčina,
že má tvář opálena.
Kdybys na slunce nechodil,
svou tvář bys neopálil.
Slunce jest drahé kamení
pro Kristovo narození.
Chcete-li nám něco dáti,
budem vám dále zpívati.¹⁴⁸*

4.4.4 Masopust

Období masopustu začíná hned po Třech králich, tedy 7. ledna. Jeho ukončení však záleží na datu Velikonoc, které jsou pohyblivé a řídí se prvním jarním úplňkem. „*Masopust končí vždy o masopustním úterý, které předchází Popeleční středě, jak se nazývá první den čtyřicetidenního předvelikonočního půstu.*“¹⁴⁹ Konec masopustu tedy spadá do rozmezí 3. února až 9. března.

Obvyklé pojmenování *masopust* je poněkud zavádějící, jelikož to není období půstu, ale naopak hodování, veselí a také čas zabijaček. Naši předci tak pravděpodobně spojili slovo *maso* a *pustit* jakožto dovolit, nikoliv *opustit*.

Zábava a veselí vrcholilo poslední tři dny masopustu, kterým se ve Slezsku říká *koněc masopusta* anebo *ostatní masopust'*. Děvče z Podvihova popisuje konec masopustu takto: „*Na koněc masopusta v nedělu byva u nas bal. Balovnice obleču kartunove šaty, tež opentlene idu, tež některe po bilu. [...] V pondělí maju odpočinek a v utery, ešli dobra shoda, to ma svoboda věnek.*“¹⁵⁰

Za zpěvu, tancování a šprýmování obcházely na masopustní úterý průvod vesnici a před každým stavením maškary předváděly rozpustilé výstupy, každá podle své úlohy.

---

¹⁴⁸ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 29.

¹⁴⁹ MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Vyd. 1. Ilustrace Tomáš Řízek. Praha: Fortuna Libri, 2010, 323 s. ISBN 978-807-3215-224. S. 311.

¹⁵⁰ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 3.

Činnosti měly symbolizovat podporu úrody, plodnosti, také zdraví. Stávalo se také, že maškary rozházely sousedovi dřevo, aby ho pozlobily.

Typickým masopustním jídlem chystaným v tomto období jsou koblihy, ale také maso či slanina.

Aby tanečníci u muziky rychleji tancovali, povzbuzují se známými verši:

*Enem, Janku, enem zhusta,
dy je koněc masopusta!*¹⁵¹

Večer se sešli všichni v hospodě k tanci, smělo se však tancovat jen do půlnoci, pak nastával půst. Končila tak doba bujarých zábav, tance a hodování. Mohla se už jen „pochovat basa“, jako symbol ukončení muzik, zpěvu a tance. Pochovávání basy bylo spojeno se smutečným průvodem, někdy i s pláčem a hlasitým lamentováním.

Masopustními oslavami končilo zimní období zemědělského roku. Přišlo předjaří a s ním i začátek nového zemědělského roku a první práce na poli. Lidé opět s úctou a starostlivě skláněli se k zemi v obavách z toho, jaká bude úroda. Přitom se však nezapomněli těšit a radovat se ze všech svátečních chvil života.

---

¹⁵¹ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 4.

5 VÝCHOVA K TRADICÍM V KURIKULU

Význam tradiční lidové kultury ve výchově a vzdělávání vymezuje Alena Schauerová a zdůrazňuje sílu folkloru a jeho význam ve výchově dítěte. „*Jednotlivé žánry dětského folkloru zahrnující umění slovesné, dramatické, hudební a taneční znamenají širokou škálu podnětů a plně odpovídají psychofyziologickým potřebám dítěte. Umožňují radostný a hluboký citový prožitek, rozvíjejí jeho pohybové, pěvecké a hudební schopnosti, citové volní a mravní vlastnosti. Kolektivností svého charakteru umožňuje dětský folklor, aby se uplatnily všechny děti, aniž by byly potlačovány ty zvláště nadané a talentované.*“¹⁵²

Podle Věry Mišurcové „[...] *dětský folklor představuje v estetické výchově nejmenších základní kámen, na němž je budováno další systematické působení výchovy uměním a k umění. Lidová tvořivost pro děti je velkou hodnotou uměleckou i výchovnou. [...] Nejcennější hodnota lidové poezie tkví v tom, že je prostoupena láskou k dítěti a že svou radostností pomáhá vytvářet ovzduší pohody, vyrovnanosti a harmonie.*“¹⁵³

Libuše Volbrachtová píše, že „[...] *folklorní tradice, která vyrostla z potřeby lidí jako výraz duchovní tvorby, kterou si lidé osvojovali skutečnost, je důležitým momentem v životě dítěte a v utváření osobnosti. Může napomoci seberealizaci jedince.*“¹⁵⁴

O důležitosti ochrany tradiční lidové kultury svědčí také vydání *Doporučení 25. Generální konference UNESCO o ochraně tradiční a lidové kultury*¹⁵⁵. V návaznosti na toto doporučení vyšlo také usnesení Vlády ČR *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*, kde mezi stanovenými úkoly je například také „[...] *podporovat využívání vybraných prvků tradiční lidové kultury do výchovně vzdělávacího procesu na školách.*“¹⁵⁶

Na skutečnost, jak velký vliv může mít začlenění tradice regionu do vzdělávání, poukazuje projekt *Tady jsme doma – regionální folklor do škol*, jehož záměrem je začlenit regionální lidovou kulturu zpět do vyučování. „*Tím se prohlubuje i rozšiřuje poznání dětí i aktivizuje jejich přístup k tradicím lidové kultury kraje, v němž žijí. Seznámení se*

¹⁵² SCHAUEROVÁ, Alena: Tradiční kultura v přípravě budoucích učitelů, *Pedagogická orientace* 5, 1995, č. 18/19, ISSN 1211-4669. S. 117-120.

¹⁵³ Věra Mišurcová In: FROLEC, Václav. *Dítě a tradice lidové kultury*. Brno: Blok, 1980. S. 33.

¹⁵⁴ Libuše Volbrachtová In: FROLEC, Václav. *Dítě a tradice lidové kultury*. Brno: Blok, 1980. S. 31.

¹⁵⁵ *Doporučení 25. generální konference UNESCO o ochraně tradiční a lidové kultury, Paříž, 1989*; http://www.nulk.cz/files/kestazeni/dop_unesco.pdf, s. 5 [přístup ke zdroji 21. 11. 2011].

¹⁵⁶ *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu, včetně usnesení vlády č. 571/2003, Praha, 2003*; <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=337> [přístup ke zdroji 10. 1. 2015].

*s folklorem, který je součástí našeho kulturního dědictví, má kromě jiného tři významné důsledky: pomáhá budovat kulturní identitu dítěte, navázat pevný a odpovědný vztah k místu jeho bydliště a je východiskem poznání celonárodní kultury i kultur cizích.*¹⁵⁷

5.1 RVP PV a tradice lidové kultury

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) je závazný kurikulární dokument státní úrovně, který stanovuje obecné rámce pro danou etapu vzdělávání a také pro tvorbu kurikulárních dokumentů na školní úrovni – školního vzdělávacího programu. Podle něj se uskutečňuje edukační proces v jednotlivých školách.

Jeden z hlavních principů formulovaný v RVP PV je, aby „[...]umožňoval mateřským školám využívat různých forem i metod vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním a místním podmínkám, možnostem a potřebám.“¹⁵⁸ Můžeme tedy říci, že hlavní principy RVP PV umožňují i podporují seznamování dětí s tradiční lidovou kulturou.

Podle RVP PV je doporučován integrovaný přístup a provázanost jednotlivých činností. Tomu vyhovuje také syntetičnost folkloru, jelikož se v něm téměř nikdy nejedná o izolovanou činnost. Folklor je zároveň velmi univerzální a lze jím doplnit téměř jakýkoliv integrovaný blok. Tím jej nejen obohatíme, ale také propojíme, což je velmi žádoucí.

Klíčové kompetence v RVP PV reprezentují cílovou kategorii, kterou představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů. Pro etapu předškolního vzdělávání jsou rozděleny do pěti skupin: kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské. I mezi kompetencemi můžeme nalézt oddíly, které podporují využívání tradiční lidové kultury ve vzdělávání. Například výstup kompetence k učení je, že dítě ukončující předškolní období má „[...] elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě

---

¹⁵⁷ *Národní ústav lidové kultury: Tady jsme doma* [online]. 2009 [cit. 2015-1-19]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=oprojektu>

¹⁵⁸ SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al.: *Rámcový vzdělávací program*. Výzkumný ústav pedagogický. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, ISBN 978-80-87000-33-5. S. 4.

*obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách.*¹⁵⁹ A právě regionální lidová kultura toto umožňuje. Umožňuje dítěti lépe poznat prostředí, tradice a místo, ve kterém žije. Cykličnost roku, z něhož vychází mnohé tradice, je také součástí kompetence k učení (veškeré písně, říkadla, zvyky, tance atp.). Jelikož je lidová kultura nositelem morálních hodnot, lze zde hovořit také o rozvíjení kompetence sociální a personální. A v neposlední řadě také zájem o prostředí, kde žijeme, je součástí kompetence činnostní a občanské. *„Tradiční lidová kultura není jedinou možností, která tyto kompetence naplnit, ale je jednou z eventualit a její výhodou je, že je vlastně dětem přirozená.“*¹⁶⁰

Vzdělávací obsah RVP PV je rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí, z nichž každou lze naplňovat také folklorem.

Oblast *Dítě a jeho tělo* poskytuje prostor pro pohybové, hudebně-pohybové a taneční hry, také pro zpěv lidových písní. V oblasti *Dítě a jeho psychika* lze rozvíjet řeč na dětských lidových říkadlech, pohádkách, hádankách. Děti se mohou „[...] naučit z paměti krátké texty (reprodukovat říkanky, písničky, pohádky, zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu apod.)“¹⁶¹. Nabídka dětského folkloru (lidové hry) má ve velké míře kolektivní charakter. Děti se tak učí navazovat kontakty, spolupracovat s ostatními, dodržovat dohodnutá pravidla atp., což je obsaženo v oblasti *Dítě a ten druhý. Dítě a společnost* je stěžejní oblastí pro poznávání regionálního folkloru. Základem je poznávání a respektování pravidel daného sociokulturního prostředí, které stojí právě na pravidlech našeho národního duchovního vlastnictví. *„Folklorem tedy můžeme podpořit vytváření kulturně společenských postojů dítěte, znalosti vlastní lidové kultury rovněž podněcují cestu k poznávání jiných kultur, pomáhají završit předškolního vzdělávání dítěte elementárními informacemi o prostředí, v němž žije. Zároveň se tím u dětí rozvíjí pozitivní vztah ke kultuře a umění.“*¹⁶² I v oblasti *Dítě a svět* nacházíme prostor pro uplatnění lidové kultury. Dítě si má osvojit „[...] elementární poznatky

---

¹⁵⁹ SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al.: *Rámcový vzdělávací program*. Výzkumný ústav pedagogický. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, ISBN 978-80-87000-33-5. S. 10.

¹⁶⁰ SCHREIBEROVÁ, Kateřina. *Lidová slovesnost v předškolní výchově*. Praha, 2011. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA KARLOVA. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ondřej Hník.

¹⁶¹ SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al.: *Rámcový vzdělávací program*. Výzkumný ústav pedagogický. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, ISBN 978-80-87000-33-5. S. 17.

¹⁶² SCHREIBEROVÁ, Kateřina. *Lidová slovesnost v předškolní výchově*. Praha, 2011. Diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA KARLOVA. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ondřej Hník. S. 39.

o okolním prostředí; [...] mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí“¹⁶³.

---

¹⁶³ SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al.: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, ISBN 978-80-87000-33-5. S. 27.

6 PRAKTICKÁ ČÁST – „JAK SE KDYSI ŽILO ANEB ŽIVOT NAŠICH PRABABIČEK BEZ TELEVIZÍ A BEZ LEDNIČEK“

Pro praktickou část této diplomové práce jsme sestavili a realizovali projekt zaměřený na začlenění tradic lidové kultury regionu Opavského Slezska do běžné třídy městské mateřské školy, aniž by bylo nutné zasahovat do školního vzdělávacího programu. Pedagogický projekt je tvořený s ohledem na konkrétní mateřskou školu (Mateřskou školu Ludvíka Podéště v Ostravě-Porubě), její okolí i možnosti a přizpůsobený také dětem dané třídy, v níž je uskutečňován. Tato praktická část bude tedy popisovat konkrétní činnosti, které jsme s dětmi realizovali od jara roku 2014 po konec zimy v roce 2015.

Nejprve se budeme zabývat popisem a přiblížením konkrétního prostředí, do něhož je projekt zasazen, dále popíšeme hlavní záměr projektu, definujeme jeho cíle a poté popíšeme strukturu a jednotlivé jeho části. V závěru pak bude nezbytná evaluace celého projektu.

6.1 Mateřská škola Ludvíka Podéště a její podmínky

Mateřská škola Ludvíka Podéště v Ostravě-Porubě, na níž byl projekt aplikován, je typickou sídlištní mateřskou školou na okraji městské zástavby. Budova mateřské školy je dvoupodlažní a má 4 věkově heterogenní třídy, které jsou naplňovány do počtu 27 – 28 dětí. Všechny třídy jsou vhodně vybaveny pro práci s dětmi, některé navíc také interaktivní tabulí. Budova prošla celkovou revitalizací a je obklopená školní zahradou vybavenou herními prvky pro děti. Nedaleko mateřské školy se nachází menší les.

V předškolním vzdělávání tato mateřská škola využívá prvky programu *Začít spolu*¹⁶⁴. Školní vzdělávací program má název *Objevujeme svět* a vychází ze čtyř ročních období, jejichž název je obsažen také v jednotlivých integrovaných blocích¹⁶⁵. Ty má dále každá třída rozpracované ve svém třídním vzdělávacím programu. Nad rámec

---

¹⁶⁴ Alternativní vzdělávací program, který klade důraz na partnerství školy, rodiny a komunity v oblasti výchovy a vzdělávání. Mezi přednosti programu patří: PROSTŘEDÍ, které je pestré, třída je rozdělena do center aktivit (např. ateliér, kostkoviště, knihy a písma, dílna ad.), PŘÍSTUP K DĚTEM, který má být respektující a má rozvíjet dítě na základě jeho předností, ZPŮSOB PRÁCE S DĚTMI, kdy se upřednostňuje činnost skupinová, vedoucí k samostatnosti, tvořivosti, spolupráci, SPOLUPRÁCE S RODINOU.

¹⁶⁵ Integrované bloky: Pestrý podzim nastává, Bílá zima děti láká, Jarní probuzení, Těšíme se na léto.

vzdělávacího programu mateřská škola poskytuje řadu akcí pořádaných v MŠ (divadla, karneval, mikulášská nadílka, saunování, rozloučení se školáky ad.) i nadstandardních aktivit (kroužků) pro děti – barevné tvoření, keramika, flétna, moderní tance, angličtina, řečová výchova a lidové tance¹⁶⁶.

6.2 Hlavní záměr projektu

Hlavním záměrem tohoto projektu je seznámit děti z městského prostředí s tradiční lidovou kulturou, jakožto kulturním dědictvím našeho národa. Vzbudit u nich zájem o tuto oblast a to s důrazem na tradiční lidovou kulturu regionu, ve kterém žijí. Dále je také seznámit s nedávnou historií a vést k uvědomění, že věci, se kterými se dnes denně setkáváme, nebyly vždy běžnou součástí života, ale že se podmínky již značně změnilly. Motivovat děti k osvojení si některých říkadel, písniček, her, tanců, poslechu pohádek a vyzkoušení si rozličných činností spojených s touto oblastí.

6.3 Hlavní cíle projektu

Pro komplexnost si hlavní cíle edukačního projektu rozdělíme do třech základních dimenzí:

KOGNITIVNÍ

- Přiblížit dětem život předků (např. jaké měli činnosti během roku i přes den, jak si děti hrály, jak se lidé oblékali).
- Seznámit a vést děti k uvědomění si existence nářečí (pomocí pohádek, písní a říkadel).
- Poučit děti o některých řemeslech.

PSYCHOMOTORICKÉ

- Motivovat a dovést děti k osvojení si vybraných hudebně pohybových a rytmických činností.
- Motivovat a dovést děti k osvojení si vybraných říkadel, písní.
- Umožnit dětem vyzkoušet si zvyky a činnosti z oblasti tradiční lidové kultury.

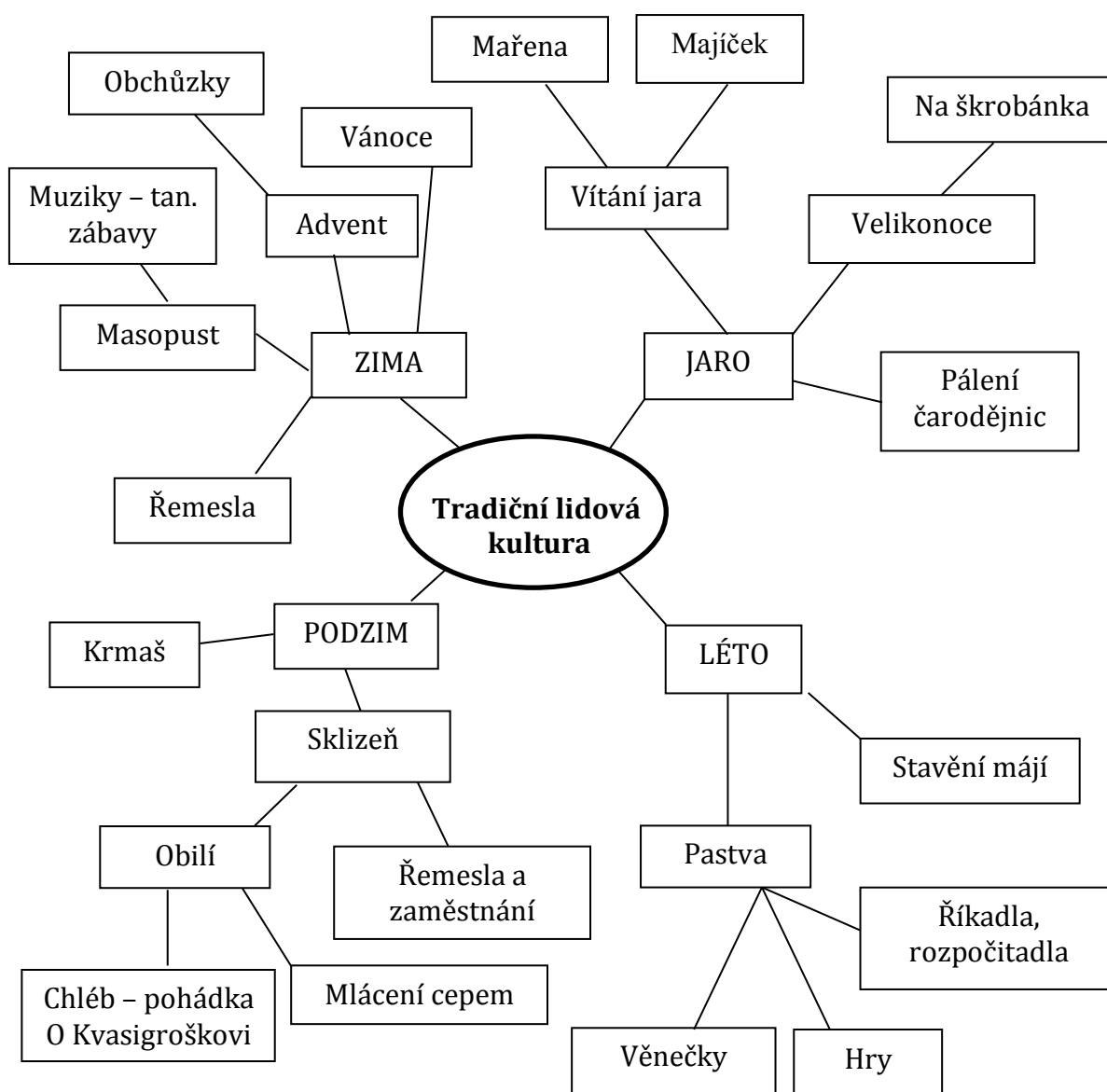
¹⁶⁶ Tento kroužek je v MŠ právě díky našim zkušenostem z folklorního souboru a je taktéž zaměřen na region Opavské Slezsko.

AFEKTIVNÍ

- Dovést děti k uvědomění si proměn v historii s návazností na současnost.
- Motivovat a dovést děti k získání pozitivního vztahu k osvojeným říkadlům, písním, hrám i dalším činnostem.

6.4 Popis a struktura

Při zamýšlení se nad tím, jak začlenit některé prvky tradiční lidové kultury do konkrétních činností třídy mateřské školy v průběhu roku, vznikla následující myšlenková mapa.

Při plánování projektu jsme vycházeli nejen z průběhu lidového roku, ale také ze školního a třídního vzdělávacího programu. Určující pro nás byly také možnosti a požadavky instituce (mateřské školy) a individuální možnosti jednotlivých dětí.

Jednotlivé bloky projektu jsme se snažili, pokud to šlo, začlenit do vzdělávacího programu tak, aby souvisely s jednotlivými tématy a tematickými celky, které jsou strukturovány v rámci jednotlivých integrovaných bloků.

Projekt jsme rozdělili do základních čtyř bloků podle ročních období, které korespondují jak s průběhem lidového roku, tak s integrovanými bloky školního vzdělávacího programu. Při tvorbě jednotlivých bloků jsme museli také přihlídnout k tomu, že roční období léto je díky letním prázdninám značně zkrácené.

Jelikož naše mateřská škola vychází z programu *Začít spolu*, jak již bylo zmíněno výše, některé dny projektu jsou zpracovány do center aktivit¹⁶⁷, které jsou tomuto programu příznačné.

6.5 Motivace

Pro úvodní motivaci dětí do projektu jsme zvolili vystoupení folklorního souboru *Dětského souboru Heleny Salichové*. Taneční vystoupení bude zprostředkováno pro celou mateřskou školu. Po vystoupení dětem ukážeme z jakých součástí je kroj složen a budeme vést úvodní rozhovor, ve kterém děti uvedeme do tématu, jak to vypadalo v minulosti – když žily naše praprababičky, neexistovala auta, ledničky, počítače, lidé se jinak oblékali a věnovali se jiným činnostem.

Průběžně v každém dnu věnovaném našemu projektu se budeme k tomuto úvodu vracet a dále rozšiřovat vědomosti dětí v oblasti tradiční lidové kultury. Pro lepší názornost a představu dětí budeme využívat obrazový materiál i reálné předměty.

---

¹⁶⁷ Prostředí třídy je rozdělené do tematických pracovních koutků, které mají dítě více stimulovat a umožňují práci v malých skupinkách, splňují podmínky pro integrované, celostní učení. Pomůcky a materiál je ve třídě rozdělen podle jeho funkcí do jednotlivých center, mezi něž patří: domácnost, ateliér, kostky, manipulační a stolní hry, knihy a písmena, hudba, pokusy a objevy, dílna.

6.6 Organizační formy a vzdělávací metody

V průběhu činností budou využity všechny základní organizační formy. Hromadná organizační forma bude využita během ranních kruhů, pohybových aktivit a některých vybraných činností jako například při zkoušení zvyků jako Vynášení Mařeny, koledování, masopustní zábavy apod. Ve velké míře je využita také skupinová organizační forma, jelikož pracujeme v centrech aktivit. V centrech aktivit pracuje vždy skupina dětí, která buď plní úkol v centru společně a je tedy nebytná zvýšená míra komunikace ve skupině, anebo pracuje v centru na úkolu každý sám, ale mají společné pomůcky, tudíž je opět potřeba umět se dohodnout a domluvit. V rámci skupinek využíváme také formu individuální, tedy, že znovu v případě potřeby, dětem činnost dovysvětlíme či jim při činnosti pomůžeme. Formu individualizovanou využíváme v hromadných činnostech, kdy je potřeba věnovat některým dětem zvýšenou pozornost.

Z vyučovacích metod podle Maňákovy klasifikace¹⁶⁸ využijeme následující:

Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků

- Metody slovních využijeme jak metody monologické (při vysvětlování a popisování toho jak vybrané události vypadali dříve v historii), dialogické (vedení rozhovorů na jednotlivá témata, dramatizace některých činností), tak i práci s knihou (prohlížení obrázků, čtení pohádky, bajky).
- Metody názorně demonstrační využijeme při pozorování reálných předmětů (např. cepu), předvádění činností, při demonstraci statických obrazů (obrazového materiálu k jednotlivým tématům) i při projekci statické (promítnutí obrazových materiálů na interaktivní tabuli).
- Metody praktické využijeme při nácviku pohybových (pohybové hry a tance) a pracovních dovedností, pracovních činnostech (např. tkaní, zapichování, sestavování ad.) a při grafických a výtvarných činnostech (např. malba louky).

Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků (dětí)

- Děti mohou sdělovat své poznatky a myšlenky a samostatně pracují v jednotlivých centrech aktivit.

---

¹⁶⁸ ČERVENKOVÁ, Iva. *Výukové metody a organizace vyučování* [online]. Ostrava, 2013 [cit. 2015-03-15]. ISBN 978-80-7464-238-8. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/svp/opory/pdf-cervenkova-vyukove-metody-a-organizace-vyucovani.pdf>

6.7 Etapy projektu

Celý projekt jsme rozdělili do čtyř základních etap podle ročních období, v rámci nichž budeme uskutečňovat následující konkrétní činnosti.

6.7.1 Jaro

VÍTÁNÍ JARA

Integrovaný blok: *Jarní probuzení*

Téma: *Jaro tůká*

Tematický celek: *Poslové jara*

Dílčí cíle: Naučit se vybrané písně a zažít si tradiční zvyk *Vynášení Mařeny*.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor o smyslu a dřívější funkci vynášení Mařeny, z čeho je vyrobená, co symbolizuje.
- Osvojení si písní *Něsemy Mařenu* a *Krasna, krasna*.

Krasna, Krasna

Z Domoradovic

Ma - ře - nu zmy za - něs - ly, ma - ji - ček ně - se - my,
ma - ji - ček ze - le - ny, pěk - ně při - stro - je - ny.

Něsemy Mařenu

Ně - se - my Ma - ře - nu pěč - ně u - stro - je - nu

Hej nam, hej, hej nam, hej.

A kdo ju přistrožil, Porubské děvečky.
Hej nam...

Něsemy Mařenu v oleju smaženu
černu babu zimnu pryč s ňu za dědinu.
Hej nam ...

Něsemy Mařenu v oleju smaženu,
kaj ju postavíme? Za fojtové vrata.
Hej nam ...

Fojtka budě rada, že ma kamarada
a fojt ešče radši, že ma černe oči.
Hej nam ...

Něsemy majiček, uťal ho syneček,
uťal ho v hajičku, na samym krajičku.
Hej nam ...

Pohybová aktivita:

- Nácvič dvoj poskočného kroku.
- Pohybová hra *Jarní brána*: 2 děti vytvoří bránu a ostatní jí v zástupu za sebou (v tzv. *hadu* se drží za ruce) prochází v rytmu písně *Krasna, krasna*. Poté se vystřídají.

Pobyť venku:

(V tento den nebudeme pracovat v centrech aktivit, ale přesuneme činnost rovnou ven.)

- Vycházka do blízkého lesa, chůze se zpěvem v průvodu za Mařenou a vhození Mařeny do potoka.
- Utržení větvičky symbolizující majiček, zazpívání písničky *Krasna, krasna* a donesení větvičky zpět do MŠ.

VELIKONOCE

Integrovaný blok: *Jarní probuzení*

Téma: *Jaro ťuká*

Tematický celek: *Velikonoce, svátky jara*

Dílčí cíle: Poznat specifika života předků v období půstu a Velikonoc, seznámit se s vybranými říkadly a vyzkoušet si činnosti spojeny s Velikonocemi.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovory o postních nedělích, jejich názvech, o názvech dnů v pašijovém týdnu o zvycích.¹⁶⁹
- Rytmizace (vytleskávání) říkadla koledníků, kteří na velikonoce obcházejí domy.

*Matičko, dítě na huru,
udělejťe do buchty d'uru,
dajťe nam pul lebo celu,
až do roka vydatě ceru.¹⁷⁰*

Pohybová aktivita:

- Hudebně pohybová hra *Zlata brana*.

Zlata brana

Z Krásného Pole

Zla - ta bra - na o - tev - ře - na, zla - tym me - čem po - de - pře - na.
Kdo do ni vej - dě, hla - va mu sej - dě,
něch je to ten le - bo ten, le - bo o - to, ten!

¹⁶⁹ Tyto rozhovory budou probíhat postupně během celého tématu Velikonoc.

¹⁷⁰ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 48.

Centra aktivit:

Ateliér

- Zdobení vajíček – obalování v ovesných vločkách.

Dílna

- Pletení karabáče z plyšových drátků (ze dvou nebo třech).

Manipulace a stolní hry

- Skládání mozaiky – velikonočního vajíčka – na podložku z drobných barevných kamínků.

Kostky

- Sestavování a zdobení vajíček z pet víček na velké podložky podle předkreslené předlohy.

Pobyt venku

- Hra *Na Škrobánka* – schováme na školní zahradě v trávě bonbóny; vysvětlíme dětem tento zvyk a jeho průběh, vyjdeme na zahradu a děti zakřičí „Škrobánku, shazuj nám“ a vydají se hledat, co jim *škrobánek* nachystal.

6.7.2 Léto

PASENÍ HUS

Integrovaný blok: *Těšíme se na léto*

Téma: *Děti a Země*

Tematický celek: *Letní louka*

Dílčí cíle: Poznat činnost dětí před lety (rozdílnost mezi dětským životem v minulosti a dnes – poukázat na dřívější pracovní povinnosti), vyzkoušet si pasení hus a činnosti, které děti mohly dělat na louce (rozpočítadla, hry tance), svou představu (obraz louky, pastvy) přenést a znázornit v jednotlivých centrech aktivit.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor nad činností dětí dříve a nyní. Vysvětlení činností dětí dříve, kdy nebyla mateřská škola ani televize či počítač apod.
- Nácvič rozpočítadla *Husa se nam rozseděla*¹⁷¹, rytmizace (vytleskávání) a vysvětlení funkce rozpočítadla.

*Husa se nam rozseděla v rakosovom listi,
sedum vajec vyseděla, jedno bylo čisty,
huky buky mezi luky jeden pujde ven.*¹⁷²

Pohybová aktivita:

- Nápodoba hus, nápodoba pohybu pasaček při nahánění hus.
- Zjednodušení tance *Levá nožka* (dětí „zapomenou“ hlídat husy a ty jim mezi tím utečou *do škody* – musí je odtud poté zase vyhnat)

Levá nožka

Třebovice

Le - va nož - ka pra - va nož - ka pos - kuč se, vy - tuč se tu.

Pos - kuč se, vy - tuč se, pos - kuč se, vy - tuč se,

le - va nož - ka pra - va nož - ka pos - kuč se tu.

Děti napodobují slova písničky – přednoží levou nohu, pravou, poskočí, otočí se; při slovech *poskuč se ty* učitelka na někoho ukáže a ten to dále předvádí sám. Při dalším opakování celé sloky vytvoří vybrané děti bránu a ostatní ji v zástupu za sebou dvoj poskočným krokem procházejí.

¹⁷¹ Z repertoáru Dětského souboru Heleny Salichové: *Dětský soubor Heleny Salichové* [online]. 2015 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.dshs.cz/choreografie/husopasky/>

¹⁷² *Dětský soubor Heleny Salichové* [online]. 2015 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.dshs.cz/choreografie/husopasky/>

Centra aktivit:

Manipulace a stolní hry

- Vytvoření obrazu louky z barevných kostek, zvířátek (vybrat ze všech ta správná, která tam mohou být, seskupit je k sobě – husy, kozy, krávy) a panáčků (děti, které hlídají pasoucí se zvířata a hrají si).

Ateliér

- Malba ve skupině na velký formát – louka s pasoucími se zvířaty (obrázky vyhledávají a vystřihují v časopisech).

Hudba a divadlo

- Námětová hra *Na děti pasoucí husy a hrající si na louce*.

Kostky

- Třídění barev ze stavebnice Block – ze zelených částí sestavení louky.

PASENÍ HUS – věnečky a hry

Integrovaný blok: *Těšíme se na léto*

Téma: *Děti a Země*

Tematický celek: *Letní louka*

Dílčí cíle: Naučit se názvy některých květin, naučit se píseň o pletení věnců a napodobit činnost pletení věnečků. Vyzkoušet si vybranou dětskou lidovou hru (Na hastrmana).

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor – jaké další činnosti děti na pastvě mohly dělat?
- Určování první a poslední hlásky u názvů květin, které můžou růst na louce.
- Nácvik písně *Až se louka zazelená* a nápodoba pletení věnečků.

Až se louka zazelená

Až se lou-ka za-ze-le-ná, klek-nu si já na ko-le-na, u-trh-nu si
kvi-te-ček, u-ple-tu-si vě-ne-ček, tra-la-la-la la-la.

Pohybová aktivita:

- Hra *Na hastrmana*¹⁷³

Z lana utvoříme pomyslný potok, ve kterém je hastrman. Ostatní děti stojí okolo a říkají: „Hastrmanku, hastrmanku, můžeme se tu luntky machat?“ Hastrman odpovídá: „Můžete, enem mi ryby a raky nepřohuňte.“ Potom děti přeskakují pomyslný potok a u toho zpívají:

*Skuč, panenka, do vody
pro červené jahody.
Proč bych ja tam skákala,
sukničky se machala?
Kde bych jich sušila?
Naš pan něni doma,
jel do Beruna
pro čtyry ovce,
pro pateho škopce
pro šestého barana,
snědli smy ho do rana.¹⁷⁴*

Koho hastrman chytne, ten se stává hastrmanem.

Centra aktivit:

Ateliér

- Vytvoření věnečku z papíru. Obkreslování a vystřihování květin z barevného papíru, lepení na pásek z tvrdého papíru, aby vznikla čelenka kolem celé hlavy.
- Modelování malého věnečku z květin z plastelíny.

¹⁷³ VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903. S. 19.

¹⁷⁴ Tamtéž.

Knihy a písmena

- Opis názvů lučních květin podle předlohy.

Dílna

- Vytváření květin z plyšových drátků.

Manipulace a stolní hry

- Zapichování barevných hříbků do tvarů květin.
- Sestavování květin z mozaiky (včelí plástve).

6.7.3 Podzim

SKLIZEŇ OBILÍ¹⁷⁵

Integrovaný blok: *Pestrý podzim nastává*

Téma: *Sklizeň ze zahrad a polí*

Tematický celek: *Sklizeň ovoce a zeleniny*

Dílčí cíle: Poznat činnosti při práci s obilím, seznámit se s písní *Žadny nevi jak sedlaček*, poznat méně známé nářadí – cep.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor: Co vše se s obilím dělá, než vyroste a musí se sklídit, a co se z něj vyrábí potom?
- Seznámení s písničkou *Žadny nevi jak sedlaček*.
- Ukázka cepu a manipulace s ním. Tleskání rytmu (jako při bouchání cepem).

---

¹⁷⁵ Sklizeň obilí se sice více dotýká konce léta, jenže v prázdninovém provozu se v mateřské škole střídají děti z více institucí, není to možné v této době plně uskutečnit. Září je zase obdobím adaptace a tak jsme toto téma museli zařadit až do podzimu.

Sedlaček

Žad-ny ne - vi jak se - dla - ček, žad-ny ne - vi jak se - dla - ček,
žad-ny ne - vi jak se - dla - ček o - bi - lič - ko se - je.
Tak - to, tak - to o - bi - lič - ko se - je.

V dalších slokách se vždy mění jen vykonávaná činnost v pořadí: *seje, vali, vlačí, sklízí, kozeleček stavi, mele*.¹⁷⁶

Pohybová aktivita:

- Přeskakování přes cep (v kruhu jako přes roztočené lano).
- Nápodoba činnosti při práci s obilím a podle slov písně *Žadny nevi jak sedlaček* (setí – rozhazujeme semínka, válení – válíme sudy, sklízení kosou – nápodoba pohybu, stavba *kozelečku* – seskupí se všichni k sobě, mletí – vždy čtyři děti vytvoří mlýnek tak, že dají stejnou ruku doprostřed kruhu, chytí se a pohybují se po kruhu; poté také procvičíme ruce – sepneme dlaně a meleme palci).

Centra aktivit:

Ateliér

- Vytvoření pole s obilím – na papír malujeme stébla a k nim přilepujeme zrnka obilí a suchým pastelem domalujeme pozadí.
- Modelování zrníček obilí z plastelíny.

Pokusy a objevy

- Pozorování různých druhů obilí (zrněk) okem i přes lupu.

---

¹⁷⁶ Viz přílohu č. 5.

Knihy a písmena

- Přiřazování správného počtu zrněk k číslici – opis číslice na papír a přilepení zrněk k ní.

Manipulace a stolní hry

- Stavění magnetických hříbků do tvaru cepu (tříditi barvy - vybrat si jen jednu, sestavovat je přesně podél linie).

O KVASIGROŠKOVI

Integrovaný blok: *Pestrý podzim nastává*

Téma: *Sklizeň ze zahrad a polí*

Tematický celek: *Sklizeň ovoce a zeleniny*

Dílčí cíle: Poslechnout si pohádku *O Kvasigroškovi*, a zamyslet se nad chudobou lidí nejen z pohádky. Pohybově ztvárnit píseň *Pytal sa mě jeden chlapec*. Zapojit se do činností v centrech aktivit.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Poslech a rozbor pohádky *O Kvasigroškovi*¹⁷⁷.
- Poslech písničky *Pytal sa mě jeden chlapec*.

---

¹⁷⁷ Viz přílohu č. 7.

Pytal se mě jeden chlapec

Třebovice

Py-tal se mě je-den chla-pec, je-den chla-pec, u-mim-li ja
chle-ba na-pect. Ja sem ten špas u-dě-la-la,
u-dě-la-la v_pon-dě-li sem mu-ky vza-la.

V ponděli sem muky vzala, muky vzala
v utery ju osivala
ve středu kvas zarobila, zarobila
ve čtvrtek ho zamisila.

A v patek ho povalala, povalala
a v sobotu posazala
v nedělu, dyž ze mši přišel, ze mši přišel
tak chlebiček z peca vyšel.

Široky byl jako deska, jako deska
a tenky byl jako šestka
z jedne kurky voda tekla, voda tekla
a z te druge myš utekla.

Pohybová aktivita:

- Taneční ztvárnění a nápodoba činností v písni *Pytal sa mě jeden chlapec*.

Centra aktivit:

Ateliér

- Modelování postavičky *Kvasigroška* ze slaného těsta.

Manipulace a stolní hry

- Sestavování postavičky *Kvasigroška* z geometrických tvarů.

Domácnost

- Námětová hra *Na pekaře* a „pečení“ chleba.

Kostky

- Stavba pece z velké molitanové stavebnice.

Dílna

- Zapichování barevných špendlíkových hříbečků do tvaru panáčka podle předkreslené předlohy.

KRMAŠ

Integrovaný blok: *Pestrý podzim nastává*

Téma: *Sklizeň ze zahrad a polí*

Tematický celek: *Sklizeň ovoce a zeleniny*

Dílčí cíle: Poznat, co je to krmaš, co vše se během něho dělo (jídlo, zábava). Seznámit se slavnostním oděvem lidí k muzice.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor s dětmi: Co je to krmaš a jak to na vesnici o krmaši vypadalo? Co měli lidé na sobě oblečeno, když šli na zábavu k muzice?

Pohybová aktivita:

- Jelikož je krmaš spojen s veselím, muzikou a tancem, vyzkoušíme si všeobecně rozšířenou taneční hru s metlou. Děti na hudbu tančí ve dvojicích, jedno tancuje s metličkou. Když hudba přestane hrát, musí si dvojici vyměnit – i dítě s metličkou. Kdo zůstane sám, bere si metličku.

Centra aktivit:

Domácnost

- Námětová hra v dětské kuchyňce – vaření a pečení bohatého občerstvení jako o krmaši.

Kostky

- Postavení z velké stavebnice, jak to vypadalo na taneční zábavě u muziky (taneční parket, místo pro muzikanty, stoly a židle apod. podle fantazie dětí).

Pokusy a objevy

- Z čeho jsou koláče, které se na krmaš pečou? Pozorování rozdílu mezi hladkou, polohrubou a hrubou moukou. Rozmíchání ve vodě, pozorování hmoty. Kreslení obrázků v jemné vrstvě mouky na papíře.

Ateliér

- Vybarvení omalovánky krojového páru¹⁷⁸.

ŘEMESLA – řezník, kovář, dráteník

Integrovaný blok: *Pestrý podzim nastává*

Téma: *Sklizeň ze zahrad a polí*

Tematický celek: *Sklizeň ovoce a zeleniny*

Dílčí cíle: Poznat vybraná řemesla (zaměstnání) našich předků – řezník, kovář, dráteník.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor: Kromě zahradničení a práce na poli měli lidé i jiná zaměstnání. Jaká by to mohla být?
- Společné povídání s větším zaměřením na tři vybraná řemesla – řezník, kovář, dráteník – co je náplní jejich práce.
- Nácvik písně *Řezník*, poslech písně *Ja sem maly drutareček*.

---

¹⁷⁸ Viz přílohu č. 8.

Řezník

Dolní Lhota

A ♩ = 132

Vy řez - ni - ci, ře - mes - ni - ci, co ve zvy - ku ma - će,

Když vy ně - co ku - pu - je - će dyc - ky se smlu - va - će

B ♩ = 76

Zač to - ho vo - la da - će do slo va?

C ♩ = 132

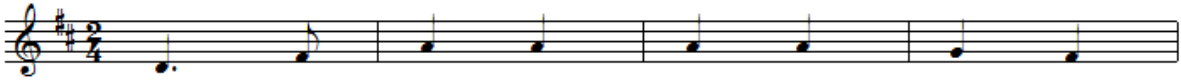
Zač ho da - će dyž nic ne - ři - ka - će

zač ho da - će da - će do slo - va.

Ja sem maly drutareček

Třebovice

Ja - sem ma - ly dru - ta - re - ček
u - mim pěč - ně za - dra - to - vat'

z te tren - čan - ske sto - li - ce,
hrn - ce mi - se rend - li - ce.

Dru - ta - reč - ku dru - řa - ty, ku - dr - na - ty střa - pa - ty,

dru - ta - reč - ku dru - řa - ty ty bu - deš muj.

Pohybová aktivita:

- Návčik zjednodušené varianty¹⁷⁹ tance *Řezník*.

Centra aktivit:

Dílna

- Pomocí plyšových drátků se pokusit zjednodušeně zadrátovat misku z dětské kuchyňky (s dopomocí učitelky).

Manipulace a stolní hry

- Pomocí mozaiky vyplnit tvar podkovy nakreslený na podložce.
- Z dřevěných domečků a zvířátek postavit statek s domácími zvířaty, která může řezník kupovat od sedláka.

Kostky

- Stavba kovářské pece z velké pěnové stavebnice.

6.7.4 Zima

Zima zahrnuje tři hlavní období lidového roku, advent, Vánoce a masopust. Advent a příprava na Vánoce bývá v mateřských školách většinou hojně zastoupena a probírána z hlediska historie, smyslu i funkce. Co se tedy adventu týče, popíšeme zde pouze témata, která bývají zmiňovány méně (některé adventní občůzky, přídky a koledování v období Vánoc), a to s jejich regionálními specifiky. Toto zapojíme převážně do ranního kruhu, pohybových aktivit, případně zmíníme zajímavou aktivitu využitou v nabídce v centrech aktivit.

---

¹⁷⁹ Viz přílohu č. 9.

ADVENTNÍ OBCHŮZKY

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Od adventu do Vánoc*

Tematický celek: *Mikulášská nadílka, Kouzelné Vánoce*

Dílčí cíle: Seznámit se s vybranými adventními občůzkami (Barborky, Lucky, Mikuláš) a jejich podobou před lety.

Popis činností:

Ranní kruh:

- V konkrétní dny, dny s typickými občůzkami (4. 12. – Barborky, 5. /6. 12. – Mikuláš, 13. 12. – Lucky), povedeme s dětmi rozhovor a budeme jim vyprávět, co se činilo v tyto dny kdysi. Podložíme to obrazovými materiály i cvičeními na interaktivní tabuli.

Pohybová aktivita:

- Pohybová hra *Na Barborku*. Jedno dítě má metličku a říká:

*Já svatá Barbora
přišla jsem k vám do dvora.
Kdepak jsou ty hodné děti?
(ostatní děti se k ní přiblíží)
Ty já pěkně pohladím!
(hladí děti)
A kde jsou ty neposluchy,
ty já metlou vyplatím.¹⁸⁰*

Na poslední verš děti začnou utíkat pryč a Barbora je honí a vyplácí metličkou. Koho plácne, vypadává ze hry.

- Pekelné čarování na písničku *Peklo, peklo*.

---

¹⁸⁰ ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, 253 s. ISBN 978-80-7346-096-9. S. 230.

Peklo, peklo, pekličko

Pek- lo, pek- lo, pek- lič - ko, je v _něm tep - lo te - plíč - ko,
žád- né čá - ry, žád- né zlos- ti, pa - pá- nič- ka do sy - tos- ti blll

Ztvárnění:

Peklo, peklo, pekličko,

je v něm teplo teplíčko. (Jdeme po kruhu a rukama čarujeme.)

*Žádné čáry, žádné zlosti, (Stojíme čelem do kruhu a čarujeme – velké kruhy celých paží.)
papaníčka do sytosti.¹⁸¹ (Stojíme čelem do kruhu a hladíme břicho.)*

Centra aktivit:

Činnosti týkající se občůzkových aktivit, využité v dané dny.

Ve vztahu k občůzce sv. Lucie provedeme „velký úklid“ hraček a pomůcek v centrech aktivit rozdělení do skupin. Poté jako Lucky budeme místa procházet a kontrolovat, zda je opravdu vše dobře uklizeno.

Ateliér

- Ke dni sv. Barbory: Pracovní list – rozdělování dobrot hodným dětem¹⁸². Úkolem je rozlišit detaily v obrázku a podle zadání vybarvit správnými barvami a čarou spojit správné dítě se správnou dobrotou (v pracovním listu symbolizováno bonbony).

Knihy a písmena

- V dané dny si přečteme legendy o sv. Barboře, sv. Mikuláši a sv. Lucii.

¹⁸¹ Z repertoáru Dětského souboru Heleny Salichové.

¹⁸² Viz přílohu č. 10.

PŘÍDKY A DRAČKY

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Od adventu do Vánoc*

Tematický celek: *Kouzelné Vánoce*

Dílčí cíle: Seznámit se s činností předení a draní peří a vyzkoušet si aktivity, které je doprovázely.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor nad tématy, co to jsou přídky, co dračky, proč se tak činilo. Jaká u toho byla atmosféra.
- Přečtení krátkých bajek, kterými se u činnosti lidé bavili, které si vyprávěli.¹⁸³

Pohybová aktivita:

- Když na děvčata šla u práce dřímota, zabavila se následujícími se činnostmi – *Cib, cib, cibuleny* a *Tuč se mile vřeteno*.

Postavíme se na kruh, dřepneme si na špičky a poskakujeme ve dřepu do rytmu. Přidáme tleskání rukama před a za tělem. *Cib – cib – cibuleny, něni doma mamuleny*.

Tanec *Hulan*¹⁸⁴ na píseň *Tuč se mile vřeteno*.

Tuč se mile vřeteno

Z Dolní Lhoty

Tuč se mi - le vře - ce - no, tuč se ko - lo - vrat - ku,
ež na - pra - džeš pra - dže - no spo - re - ho po - tač - ku.

¹⁸³ Viz přílohu č. 11.

¹⁸⁴ Viz přílohu č. 12.

Centra aktivit:

Ateliér

- Nápodoba draní peří: trhání papíru na drobné kousky. Vytvoření péřového polštáře: z krepového papíru vytvoříme povlak na polštář a dovnitř vložíme drobné kousky papíru – peří.

Dílna

- Nápodoba namotávání příze na kolovrátku: omotávání vlny kolem roličky (snažíme se pečlivě a rovnoměrně místo vedle místa).

Knihy a písmena

- Procvičování grafomotorického prvku v pískovničce – kroužení (jak se točí kolovrátek).

VÁNOCE NA OPAVSKÉM SLEZKU

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Od adventu do Vánoc*

Tematický celek: *Kouzelné Vánoce*

Dílčí cíle: Poznat rozdílnost mezi slavením Vánoc dříve a dnes.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor na téma, jak si děti myslí, že se trávily Vánoce dříve, jaké dárky děti dostávaly. Srovnání Vánoc kdysi a dnes. Popsání rozdílů.
- Nácvič vánoční písně *Maria panna*.

Maria Panna krmi dítěátko

Klímkovice

Ma - ri - a Pan - na kr - mi di t'át - ko,
pa - pu, pa - pu, pa-pu, Je - zu - lá - ko.

2. Svatý Josefe, kolib dítěátko,
hulu, hulu, hulu, Jezulatko.
3. Zabeč beránku, v tom novem zamku,
bebe, bebe, bebe, Jezulatko.
4. Zaštěkni psičku, v tem novem sničku,
hafí, hafí, hafí, Jezulatko.
5. Babrň kocurku, tomu dítěátku,
brňu, brňu, brňu, Jezulatko.
6. A ty kuřičko, sněš nam vajičko,
koko, koko, koko, Jezulatko.

Pohybová aktivita:

- Hra *Kam se schoval zvoneček*. Na mobilním telefonu nastavíme budík se zvukem cinkání zvonečku. Ukryjeme jej ve třídě a necháme děti hledat, odkud zvuk vychází.

Centra aktivit:

Nebudeme pracovat v centrech aktivit, ale všichni společně si vyzkoušíme vánoční zvyky. Vysvětlujeme si, co které znamenají a říkáme u nich slezská říkadla (např. u házení papučí, nápodoba klepán na kurník, pouštění skořápek ořechů).

KOLEDOVÁNÍ

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Od adventu do Vánoc*

Tematický celek: *Mikulášská nadílka, Kouzelné Vánoce*

Dílčí cíle: Vyzkoušet si zvyk svatoštěpánského koledování.

Popis činnosti:

Ranní kruh:

- Vysvětlení, co to je koledování. Proč, kdo, a kdy se tak činí.
- Nácvič písničky na kolední obchůzku *Něněchtě nas dluho stati*.

Něněchtě nas dluho stačí

Ně-něch - će nas dlu - ho sta - či, daj - tě nam co ma - će da - či,
ně - sto - ji - me na pe - ři - ně, a - le na ve - li - kej zi - mě.

Kera je dobra mačička, da nam ona makovnička,
makovnička makoveho tvarohem posypaneho.

Centra aktivit:

Nebudeme pracovat v centrech aktivit, ale postavíme si ve třídě z různých stavebnic domečky a chaloupky a poté budeme společně obcházet jednotlivé domy a zpívat písničky – koledovat. Učitelka se promění v hospodyňku, která dětem poděkuje za koledu a symbolicky je odmění.

Doplňující aktivita pro starší děti: pracovní list – počítání vykoledovaných dobrot (ořechy, koláče, jablka)¹⁸⁵.

¹⁸⁵ Viz přílohu č. 13.

MASOPUST – masky a průběh

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Co děláme celý den*

Tematický celek: *Čas pohádek a karnevalu*

Dílčí cíle: Seznámit se s průběhem Masopustu, hlavně pak Maškarního (Masopustního) úterý. Poznat zvyky, lidové masky a tradiční pečivo.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor: Co je to Masopust, jak dlouho trvá, jaký má průběh? Jaké jsou nejznámější masky? A také jaké je typické jídlo.

Pohybová aktivita:

- Pohybová hra *Masopust* (reakce na signál – při zvolání „maso“ děti tančí a radují se, při zvolání „půst“ zůstanou nehnutě stát.)

Centra aktivit:

Ateliér

- Tvorba obličejových masek a škrabošek (např. medvěd).

Dílna

- Ohýbání plyšových drátků – koruna krále, čepice slamáka apod.

Domácnost

- „Příprava pohoštění“ pro masopustní občůzku („vaření, pečení“ v dětské kuchyňce).

Kostky

- Stavba domů (vesnice) z různých stavebnic (velká pěnová stavebnice, molitanová apod.)

MASOPUST – muziky a zábava

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Co děláme celý den*

Tematický celek: *Čas pohádek a karnevalu*

Dílčí cíle: Seznámit se s tradičními lidovými nástroji. Poznat a vyzkoušet si průběh lidové taneční zábavy.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Rozhovor: Jak vypadala masopustní zábava? Jaké nástroje mohly být v muzice, která lidem hrála k tanci a zábavě?
- Nácvič písně *Zpivala bych, zpivala*.

Zpivala bych zpivala

Z Dvořiska

Zpi- va - la bych zpi - va - la, a - le ně - mam nu - ty
vza - li mi - ju šev - či - ci, u - ši - li z_nich bu - ty

Zpivala bych zpivala, ale němam hlasu,
vzal mi ho naš bašista, zrobil z něho basu.

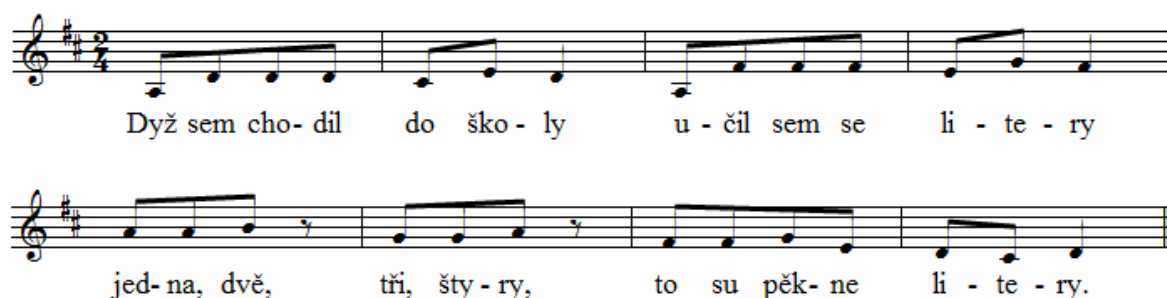
Pohybová aktivita:

- Nápodoba hry na zmíněné hudební nástroje.
- Nácvič tance *Dyž sem chodil do školy*¹⁸⁶.

¹⁸⁶ Viz přílohu č. 14 – popis tance.

Dyž sem chodil do školy

Třebovice

Dyž sem cho- dil do ško- ly u - čil sem se li - te - ry
jed- na, dvě, tři, šty - ry, to su pěk- ne li - te - ry.

Něchtěl sem se učit, dostal sem baj po řiti
od pana rectora, až mě dupka bolela.

Centra aktivit:

Nebudeme pracovat v centrech aktivit, ale vytvoříme si masopustní zábavu ve třídě. Skupinka dětí představuje muzikanty a hraje na nástroje, další děti jsou tanečníci. Podle zájmu dětí je můžeme prostrídat. U této aktivity zopakujeme i již dříve nacvičené tance (*Řezník, Drutareček, Leva nožka, Školak*) a zahrajeme si oblíbené hry (hra s koštětem a *Měl Adam sedm synů*) z tanečních zábav nejen ve Slezsku.

- Taneční pohybová hra s koštětem: děti utvoří dvojice, ale jedno musí zůstat liché – to bude tancovat s koštětem. Jakmile hraje hudba, děti tančí ve dvojicích, když hrát přestane, musí rychle vyměnit svého tanečníka. Ten, kdo tancoval s koštětem, ho upustí na zem a hledá rovněž dvojici. Na koho nikdo nezbyde, tancuje s koštětem.
- *Měl Adam sedm synů*. Děti chodí ve dvojicích po kruhu, zpívají písničku a plní úkoly, které jsou zadány a jsou přizpůsobeny dětem (např. pěkně se objali, na sebe se usmáli, za ruce se zatočili, navzájem se pohládili apod.)

Adam

Měl A - dam se - dm sy - nů, se - dm sy - nů měl.
Nic ji - ne - ho ne - dě - la - li,
nic ji - ne - ho ne - dě - la - li, enem...

ŘEMESLA – tkadlec, švec

Integrovaný blok: *Bílá zima děti láká*

Téma: *Co děláme celý den*

Tematický celek: *Kdo, co, čím*

Dílčí cíle: Poznat vybraná řemesla (zaměstnání) našich předků – tkadlec, švec.

Popis činností:

Ranní kruh:

- Seznámení s prací vybraných řemeslníků, jejich dřívějším významem.
- Nácvik písničky o tkaní – *Služila sem u tkača.*
- Seznámení s písničkou o ševci – *Šije, šije švec.*

Služila sem u tkača

Svinov

Slu-ži-la sem u tka-ča ně-ni te-mu dav-no
by-la sem se po-di-vat' jak se dě-la plat-no.

2. Jednu nohu natahně, druhu nohu skrči
osnova se vytahně, člunek do ni strči.

3. A všeci se diviju, co to za řemeslo,
nad hlavu šibenica, pod nohami peklo.

Šije, šije švec

Třebovice

Ši-je, ši-je švec, vyh-nal-ba-bu přeč ně-u-mě-la
ka-šu va-řit' a-ni po-lev-ku za-sma-žit' a-ni chle-ba pect.

Pohybová aktivita:

- Nácvič tance na písničku *Služila sem u tkača* – tancuje se jako mazurka.

Centra aktivit:

Dílňa

- Nápodoba tkaní – na korkové podložce natáhneme osnovu z vlny. Děti poté zkouší proplétat další vlnu, jako když se tká.

Manipulace a stolní hry

- Nácvič zavazování tkaniček u bot.
- Vykládávání obrázku boty na podložce z různých přírodnin (skořápky, žaludy, dřevěná kolečka).

6.8 Evaluace

Realizovaný pedagogický projekt budeme reflektovat a evaluovat podle následujících kritérií a otázek.

Splnily činnosti stanovené cíle?

V rámci kognitivních cílů se nám podařilo přiblížit život předků zejména v oblasti vybraných zvyků, činností dětí i prací na poli. Děti poznaly, jak probíhal zvyk vynášení Mařeny, krmaš, zvyky v době adventu i Masopustu. Zahrály si některé dětské hry, které hrávaly už děti v minulosti a byly překvapené ze skutečnosti, že i děti měly dříve povinnosti jako starost o zvířata (husy). V rámci motivačního vystoupení viděly oděv našich předků, ke kterému jsme se okrajově vraceli i v rámci některých činností. Během všech činností, kde se pracovalo s lidovým textem (pohádka, písničky, říkadla i názvy věcí a zvyků) jsme neustále vysvětlovali význam slov, které děti neznaly, i drobné odchylky v mluvě a výslovnosti. V rámci dvou bloků jsme se věnovali také některým řemeslům a seznámili jsme děti s prací řezníka, dráteníka, kováře, tkalce, ševce.

Psychomotorické cíle jsme naplňovali v rozličných činnostech. Děti se naučily hry, tance, hudebně-pohybové činnosti, různé písničky a říkadla. Ve třídě jsme napodobovali a zkoušeli různé zvyky a dokonce jsme na jaře vynesli Mařenu za zpěvu písničky.

Během všech činností se nám dařilo děti dobře motivovat a ty se zájmem plnily všechny činnosti. To, že děti¹⁸⁷, které se v průběhu roku účastnily projektu, tedy děti dané třídy v mateřské školy L. Poděště, opravdu pochopily proměny v historii, nám dokázaly zajímavými otázkami a také, když ve volné hře samy postavily velký hrad i okolí a popisovaly, že tam ještě není elektřina a auta, že vedle hradu je pole, kde pracují lidé apod.

Co děti motivovalo, zaujalo?

Překvapilo nás zaujetí dětí při motivačním vystoupením dětského folklorního souboru. Do mateřské školy dochází spousta malých divadelních společností, a když program dostatečně děti neosloví anebo je nezapojí do děje, dají to dost najevo. Při

---

¹⁸⁷ V tomto sdělení hovoříme zejména o dětech starších – zhruba od 4,5 let. Mladší část třídy reagovala minimálně.

vystoupení souboru však byly všechny děti zcela potichu a zaujatě sledovaly celý program.

S velkým překvapením a zaujetím děti poslouchaly, jak žily děti v minulosti, že lidé neměli takový komfort a tolik věcí jako dnes, že děti nedostávaly žádné velké dárky a byly rády za každou maličkost. Z počátku bylo znát, že jim to přišlo zcela neskutečné, ale postupně začaly chápat, že to tak prostě dříve bylo. Pomohlo přirovnání k pohádkám, kdy sice žili králové na hradě, ale bylo tam spousta prostých lidí, kteří žili v malých chaloupkách.

S největším nadšením se děti zapojovaly do pohybových aktivit, tancovaly a hrály dětské lidové hry. Nejmladší děti rády pracovaly s barvou (při tvoření louky) a moukou (v rámci krmaše, poznávaly a experimentovaly s hmotou). Starší děti mají v oblibě také výtvarné činnosti, ale také zapichování špendlíků (postava panáčka) a různé rozsáhlé stavby z velkých stavebnic.

Co bylo pro děti obtížné?

Poměrně obtížné bylo pro děti osvojit si texty v nářečí. Problémy nečinila slova, která jsou úplně jiná než spisovná, ale ta, která zní podobně. Taková slova neustále vyslovovaly podle spisovné nebo obecné češtiny. Například „jsem“ místo „sem“, „sloužila“ místo „služila“, „dejte“ místo „dajtě“ apod.

I přes to, že děti pochopily, že podmínky života kdysi byly jiné, nedovedou si představit, že by, například k Vánocům, nedostaly dárky, které si přejí.

Pro starší děti bylo obtížné také zavazování tkaniček i některé činnosti s plyšovými drátky, které pak vyžadovaly větší dopomoc učitelky.

Pracovali jsme v souladu s RVP PV? Rozvíjeli jsme klíčové kompetence?

Naše činnosti sledovaly rámcové cíle, rozvíjely klíčové kompetence i obsáhly všechny vzdělávací oblasti. V daných činnostech jsme rozvíjeli dítě, jeho učení a poznání, významnou měrou jsme je vedli k osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost (kulturní dědictví tradiční lidové kultury). V činnostech děti získávaly osobní samostatnost a schopnost projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Rozvíjeli jsme kompetence k učení – děti pozorovaly, zkoumaly i experimentovaly, získaly elementární poznatky o světě lidí a kultury, jejich proměnách, kladly otázky, učily se spontánně i vědomě, soustředily se na činnost; kompetence

k řešení problémů – děti se snaží situaci řešit samostatně, náročnější s dopomocí, řeší problémy bezprostřední zkušeností, experimentuje a zkouší, užívá matematických pojmů; komunikativní kompetence – děti nad tématy hovořily, odpovídaly na otázky i je samy kladly, rozšířily si slovní zásobu, ví, že lidé mluví různými jazyky a že v rámci jednoho jazyka existují různá nářečí, poznaly některá slova z místního nářečí; sociální a personální kompetence – děti si vytvořily svůj názor a vyjádřily jej, ve skupině se dokáží prosadit i se podřídít společným činnostem, domlouvají se a spolupracují; činnostní a občanské kompetence – děti mají smysl pro povinnost ve hře, práci i učení ad.

Závěry a poznámky.

Jak jsme očekávali, městské děti se s tradiční lidovou kulturou dříve nesetkaly a tak bylo obtížné v nich vybudovat představu lidové vesnice a toho, jak to dříve vypadalo. Vše pro ně bylo neskutečné a nové. Po roce protkaném občasnými činnostmi zaměřenými na toto téma lze říci, že získaly alespoň elementární představu. Určitě by se lépe pracovalo, kdyby byl na toto téma zaměřen celý školní vzdělávací program a děti se mohly jet podívat i mimo mateřskou školu na nějakou expozici, setkat se s reálnými ukázkami řemesel, činností a předmětů – například do *Skanzenu lidových tradic a řemesel* v Bolaticích nebo v Rožnově pod Radhoštěm apod. Uvědomujeme si však také, že děti zajímají také jiná témata a nebylo by vhodné je o ně připravit.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce zpracovává problematiku regionální tradiční lidové kultury, konkrétně regionu Opavského Slezska a možnosti jejího využití v edukačním procesu v mateřské škole právě v daném regionu.

Teoretická část práce je rozdělena do pěti kapitol. V úvodní kapitole se věnuji charakteristice východisek práce. Pozornost je zde zaměřena na autorčinu bakalářskou práci *Lidový tanec v hudebních činnostech v MŠ – Opavské Slezsko*, z jejichž některých teoretických hledisek vycházím. V druhé kapitole shrnuji členění folkloru, blíže popisuji vybrané folklorní žánry, které budeme v mateřské škole využívat a v neposlední řadě také dětský folklor, který je pro tuto práci stěžejní. Třetí kapitola je charakteristikou etnografického regionu Opavského Slezska, na který se v celé práci zaměřujeme. Zabývám se zde místním i historickým vymezením regionu, popisem kroje, včetně odívání dětí a také významnými sběrateli tohoto regionu, bez nichž bychom neměli na čem stavět. Čtvrtá kapitola je nejobsáhlejší a popisuje průběh zvykoslovného roku na Opavském Slezsku od jara do zimy. V průběhu čtyř ročních období se zastavujeme u vybraných tradic, zvyků, charakteristických činností a svátků. Nebylo cílem této práce obsáhnout vše, co se během roku děje, ale to, co využijeme v následné práci s dětmi v předškolním zařízení. Poslední, pátá kapitola upozorňuje na fakt, že i pomocí tradic lidové kultury se dají naplňovat cíle i klíčové kompetence uvedené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

V praktické části jsem sestavila pedagogický projekt postavený na konkrétních činnostech v mateřské škole s využitím tradic lidové kultury v průběhu jednoho roku od jara do zimy. Projekt jsme nazvali *Jak se kdysi žilo aneb činnost našich prababiček bez televizí a bez ledniček* a seznamovala jsme v něm děti s tím, jaké podmínky měli lidé k životu kdysi, jak se měly děti, jaké byly tradice i zajímavé činnosti během roku. Pomohli jsme si písněmi, říkadly, hrami, pohádkami i tanci z Opavského Slezska. V průběhu realizace se potvrdil zájem dětí o lidové tradice – o to až pohádkové, „jak to bylo kdysi“. Nejvíce problematické pro děti bylo zvládnutí nářečí. Neustále nespisovné dialektismy převáděly do obecné češtiny, která je jejich mluvě přirozená.

Smyslem této diplomové práce bylo mimo jiné také poukázat na fakt, že folklor a lidová kultura dětem mají stále co nabídnout, že je pro ně zajímavý a může budit jejich

zvídavost. Zájemci mohou v této práci nalézt inspiraci a náměty do své praxe a předávat tak dětem naše národní kulturní dědictví, stavět jejich hodnotovou orientaci na tradici našeho národa a zasadit se tím o její uchování.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BĚLASTOVÁ, Šárka. *Zvykoslovný rok na Opavsku*. Opava: ZŠ Opava-Kylešovice, 2005.

BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard, (eds.) *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. 3 sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

Časopis Slezského muzea. Acta Musei Silesiae. Série B, Vědy historické. Opava: Slezské zemské muzeum, 2003. ISSN 0323-0678.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990, ISBN 80-000-0060-1.

Český lid: Sborník věnovaný lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Praha: F. Šimáček, 1897, VI.

FROLEC, Václav. *Dítě a tradice lidové kultury*. Brno: Blok, 1980.

FROLEC, Václav. *Prostá krása*. Praha: Vyšehrad, 1984.

GRŮZA, Lukáš. „Radostná země“ a její místo v etnografické publicistice s anotovanou bibliografií časopisu. Brno, 2010. diplomová práce (Mgr.). MASARYKOVA UNIVERZITA. Vedoucí práce Miroslav Válka Filozofická fakulta.

HÁJKOVÁ, Táňa. *Lidové hry a tance pro mládež*. Praha: Mladá fronta, 1951.

JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. ISBN 80-86156-31-1.

JELÍNKOVÁ, Zdena; BURŇOVÁ, Anna. *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Díl X. Slezsko*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. ISBN 80-86156-00-1.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Lidové noviny, 2001, 262 s. ISBN 80-710-6293-6.

LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklor a folkloristika: O ludovej slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982.

MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-718-5669-X.

MOTLOVÁ, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Vyd. 1. Ilustrace Tomáš Řízek. Praha: Fortuna Libri, c2010, 323 s. ISBN 978-807-3215-224.

PARMOVÁ, Silvie. *Lidový tanec v hudebních činnostech MŠ*. Ostrava, 2012. Bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Jiří Kusák.

PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, 238 s. ISBN 80-861-5606-0.

PAVLIŇÁK, Petr. *Helena Salichová*. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2009. ISBN 978-80-86171-34-0.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště: Mercury Music, 2007, 346 s. ISBN 978-80-239-9284-7.

PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Opavsku I-III*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1979-82.

PODEŠVOVÁ, Hana. *Lidové tance na Těšínsku*. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1988.

PŘIKRYL, Emil. *Helena Salichová: Život a dílo*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1974.

PŘIKRYL, Emil. *Helena Salichová: Život a dílo*. Nový Jičín: Vlastivědný ústav, 1970.

Radostná země 1 – 12. Opava, Slezský studijní ústav 1951 – 1962.

SALICH, Milan a Jaromír RICHTER. *Slezské lidové písně z Bílovecka a okolí*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1963.

SALICHOVÁ, Helena. *Slezské bajky*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1958.

SALICHOVÁ, Helena. *Slezské lidové písně svatební a jiné z Kyjovic a okolí*. Zábřeh: vlastní náklad, 1917.

SALICHOVÁ, Helena. *Stařenčina loktuše*. Ostrava: Profil, 1975.

SALICHOVÁ, Helena. *Ze starých časů: Kronika slezského kraje*. Ostrava: Cicero, 2002.

SCHAUEROVÁ, Alena: *Tradiční kultura v přípravě budoucích učitelů*. *Pedagogická orientace* 5, 1995, č. 18/19. ISSN 1211-4669.

SCHREIBEROVÁ, Kateřina. Lidová slovesnost v předškolní výchově. Praha, 2011. Diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA KARLOVA. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ondřej Hník.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al.: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004. ISBN 978-80-87000-33-5.

STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny: Sborník folkloru z Opavska pro dětské soubory*. Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1986.

STUHLÝ, Václav. *Tam v Opavě na rynečku*. Opava: Okresní kulturní středisko, 1984.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Jaro*. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-074-7.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2009, 253 s. ISBN 978-80-7346-096-9.

ŠTANCLOVÁ, Eva. *Šimonovy pracovní listy*. Vyd. 1. Ilustrace Renáta Frančíková. Praha: Portál, 2014, [64] s. ISBN 978-802-6206-040.

Věštník matice opavské. Opava: Matice opavská, 1892-1935.

VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

ČERVENKOVÁ, Iva. *Výukové metody a organizace vyučování* [online]. Ostrava, 2013 [cit. 2015-03-15]. ISBN 978-80-7464-238-8. Dostupné z:

<http://projekty.osu.cz/svp/opory/pdf-cervenkova-vyukove-metody-a-organizace-vyucovani.pdf>

Dětský soubor Heleny Salichové [online]. 2014 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.dshs.cz/>

Doporučení 25. generální konference UNESCO o ochraně tradiční a lidové kultury, Paříž, 1989; http://www.nulk.cz/files/kestazeni/dop_unesco.pdf, s. 5 [přístup ke zdroji 21. 11. 2011].

Lidová kultura – Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska je na světě. In: [Www.ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz) [online]. 2007 [cit. 2014-12-26]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/140-lidova-kultura-narodopisna-encyklopedie-cech-moravy-a-slezska-je-na-svete/>

Národní ústav lidové kultury [online]. 2008-02-12 [cit. 2011-11-21]. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. Dostupné z WWW: <<http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255>>.

Národní ústav lidové kultury: Tady jsme doma [online]. 2009 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/tadyjsmedoma/?str=oprojektu>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Notový záznam písně <i>Mařeno, zla ženo</i>	I
Příloha č. 2 – Notový záznam písně ke hře <i>Na Herličku</i>	II
Příloha č. 3 – Hra <i>Na zlatu kulu</i>	III
Příloha č. 4 – Notový záznam písně <i>Pletla sem</i>	IV
Příloha č. 5 – Notový záznam písně <i>Žadny nevi jak sedlaček</i>	V
Příloha č. 6 – Slezské koledy vánoční.....	VI
Příloha č. 7 – Slezská bajka <i>O kvasigroškovi</i>	VIII
Příloha č. 8 – Omalovánka krojového páru	X
Příloha č. 9 – Figurální tanec <i>Řezník</i> (zjednodušená varianta)	XI
Příloha č. 10 – Pracovní list – rozdělování dobrot hodným dětem	XII
Příloha č. 11 – Bajky	XIII
Příloha č. 12 – Tanec <i>Hulan</i>	XIV
Příloha č. 13 – Pracovní list – sv. Štěpán	XV
Příloha č. 14 – Figurální tanec <i>Školak</i> (verze pro děti)	XVI
Příloha č. 15 – Souhlas s fotografováním 2013/14.....	XVII
Příloha č. 16 – Souhlas s fotografováním 2014/15.....	XVIII
Příloha č. 17 – Fotografická dokumentace	XIX

Příloha č. 1 – Notový záznam písně *Mařeno, zla ženo*

Mařeno, zla ženo

Z Opavska

Ma - ře - no, zla že - no už tě vy - na - ša - my,
a - ře - no, zla že - no už ně - bu - deš s_na - mi.
Ves - na se vra - ti - la, nas o - svo - bo - di - la
všec - ky od Ma - ře - ny.

Aj, ohňu plameny tej Velikej noci,
ujmi se Mařeny, spal všechny němoci.
Slunko se vratilo a tebe zabilo,
němaš už nas v moci.

Aj, vodo, vodico, tobě ju něsemy,
očistna studnico ujmi se Mařeny.
Vesna se vratila nas osvobodila
všecky od Mařeny.

Příloha č. 2 – Notový záznam písně ke hře *Na Herličku*

12. NA HERLIČKU

Mírně Z Krás. Pole

Na pa- nu Her- lič-ku, čer-ve-nu ru- žič-ku.

U- myvaj se bi-ře lička, po-depři se že-be-reč-ka;

vy-skuč, vy-skuč z te-ho Du-na- ječ-ka, vy-ber

so- bě ke-ru do ko- leč-ka.

Jarní dívčí hra

Děvčata utvoří kruh, drží se za ruce a jdou krokem do taktu podle zpěvu. Herlička uprostřed kruhu se otáčí na místě a naznačuje, o čem se zpívá; dvakrát si povyskočí a vyvolí si z kruhu družku. Kruh se zastaví, obě dívky v kruhu se uchopí za ruce a několikrát se zatočí. Ostatní jim k tomu zatleskají.

Hra se s novou Herličkou opakuje.

Zpívala K. Pálová /nar.1905/, zapsal V. Stuchlý 1985.

STUHLÝ, Václav. *O, majičku zeleny: Sborník folkloru z Opavska pro dětské soubory.* Opava: Okresní kulturní středisko v Opavě, 1986. S. 20.

Příloha č. 3 - Hra *Na zlatu kulu*

Anežka Volná, nar. 1887
Martinov

Hra Na zlatu kulu

Hraje se podobně jako na zlatý prsten. Děti sedí v řadě, sepnou na kolenou ruce jako k modlitbě. Před nimi stojí jedno, které rozdává zlatu kulu, stranou v koutku je odvráceno druhé, které se nesmí ohlédnout. To bude hledat zlatu kulu. To, které rozdává má v sepnutých ručkách kulu. Chodí od jednoho k druhému a dělá, že každému jí vkládá mezi sepjaté ruce. Někomu ji skutečně předá. Až obejde řadu, zvolá: Už! Nyní z koutka přiběhne to, které má hledat a říká:

Hadu, hadu, hadulena,
kaj je moja zlatá kula?
Hadu sem,
pod pasem
a ty Francku,
daj ju sem!

Při zvolání jména ukáže na jednoho z řady. Uhádlo-li, že má kuličku, jde hádat to, u něhož byla nalezena, to, které hledalo, nyní rozdává, to, které rozdávalo, jde si sednout do řady mezi ostatní. Neuhádlo-li, hra se opakuje a musí hádat znovu.

Zapsáno 7.9.1956 M. Salich

Příloha č. 4 – Notový záznam písně *Pletla sem*

Pletla sem

Z Krásného Pole

Ple - tla sem, ple - tla sem, pro - ple - ta - la sem
čer - ve - nym, ze - le - nym, mod - rym a - tla - sem.

Ešče mi zostalo klubečko niči,
muším se, muším se kanatek šiči.

Ušila kabatek, uvila věněc,
dala ho myslivci za jeden taněc.

Příloha č. 5 - Notový záznam písně *Žadny nevi jak sedlaček*

Sedlaček

Žad-ny ne - vi jak se - dla - ček, žad-ny ne - vi jak se - dla - ček,
žad-ny ne - vi jak se - dla - ček o - bi - lič - ko se - je.
Tak - to, tak - to o - bi - lič - ko se - je.

Žadny nevi jak sedlaček, žadny nevi jak sedlaček,
žadny nevi jak sedlaček obilíčko vali.
Takto, takto, obilíčko vali.

Žadny nevi jak sedlaček, žadny nevi jak sedlaček,
žadny nevi jak sedlaček obilíčko vlačí.
Takto, takto, obilíčko vlačí.

Žadny nevi jak sedlaček, žadny nevi jak sedlaček,
žadny nevi jak sedlaček obilíčko sklídza.
Takto, takto, obilíčko sklídza.

Žadny nevi jak sedlaček, žadny nevi jak sedlaček,
žadny nevi jak sedlaček kozeleček stavi.
Takto, takto, kozeleček stavi.

Žadny nevi jak sedlaček, žadny nevi jak sedlaček,
žadny nevi jak sedlaček obilíčko mele.
Takto, takto, obilíčko mele.

19. Jozef, muj kochany

Ratiboř - Petřkovice

Jo - zef, muj ko - cha - ny Jo - zef! Juž ho - di - na, juž na - sta - la,
že se ma Je - žiš na - ro - dí, muj ko - cha - ny.

* Ve 3. - 7. strofě oba takty vynechat.

1. Jozef, muj kochany Jozef!
Juž hodina, juž nastala,
že se ma Ježíš narodit,
muj kochany.
2. Panno moja, slična panno,
do čeho ho položíme,
dy kolibečky němame?
Slična panno !
3. Položíme ho do žloba,
bo to jest slična osoba.
Slična panno !
4. Do čeho ho poviněme,
dy povijačka němame.
Slična panno !
5. To do mojich, do fěrtušku,
a do tvojich, do pasečku.
Slična panno !
6. Což se to tam v polu běli,
nějsu to z něba anději?
Slična panno !
7. Klašterne to panny idu,
co díťaťko vitať budu.
Slična panno !

Maria Panna krmi diťaťko

Klímkovice

Ma - ri - a Pan - na kr - mi di t'át - ko,
pa - pu, pa - pu, pa-pu, Je - zu - lá - ko.

2. Svatý Josefe, kolib diťaťko,
hulu, hulu, hulu, Jezulatko.
3. Zabeč beránku, v tom novem zamku,
bebe, bebe, bebe, Jezulatko.
4. Zaštěkni psičku, v tem novem sničku,
hafí, hafí, hafí, Jezulatko.
5. Babrň kocurku, tomu diťaťku,
brňu, brňu, brňu, Jezulatko.
6. A ty kuřičko, sněs nam vajičko,
koko, koko, koko, Jezulatko.

Něněchće nas dluho staći

Ně-něch - će nas dlu - ho sta - ěi, daj - tě nam co ma - će da - ěi,
ně - sto - ji - me na pe - ři - ně, a - le na ve - li - kej zi - mě.

Kera je dobra maćička, da nam ona makovnička,
makovnička makoveho tvarohem posypaneho.

Příloha č. 7 – Slezská bajka *O Kvasigroškovi*

O Kvasigroškovi

Kdysi v každém statku i chalupě pekla chléb sama hospodyně. Každá stařenka i babička, která si to ještě pamatuje, by vám, děti, řekla, že lepší lahůdky není. Tak dobrý byl domácí chléb upečený z obilí vlastníma rukama zasetého, posečeného i vymláčeného a rozemletého na hrubou mouku. A co práce dalo samotné pečení chleba! To nebyla jen tak ledajaká práce, to byl obřad. Dnes už nemusí lidé tak složitě dobývat svůj chléb, stroje jsou velkými pomocníky. Ale bývalo jinak, babičky učily své děti k úctě ke chlebu. Upustilo-li dítě chleba na zem, muselo jej očistit a políbit jako odprošení za nepozornost. Po drobečcích se nesmělo šlapat, ty patřily drůbeži nebo ohni.

Povím vám starou bajku o Kvasigroškovi, který se rodil z kvásku.

Jedna chudá matka, jmenovala se Vavrošová, se chystala péct chléb. Nejdříve nasykala mouku do slaměnek, to byly mísy upletené ze slámy, a postavila je ke kamnům, aby se mouka ohřála. Pak přinesla starý hrnec, ve kterém schovávala nátěstek, zbytek těsta od posledního pečení. Nátěstek rozdělala teplou vodou v řídký kvásek, ten vylila do chlebové díže, to byla velká hluboká dřevěná nádoba. Přisypala mouku, kmín a sůl a přikryla velkým slaměným víkem. Celou noc to v díži bublalo a kvasilo, ráno těsto dodělala, poválela a dávala do slaměnek. V chlebné peci už hořelo a tak už stačilo chleba sázet do pece. Pořádná pec zabírala i půlku kuchyně!

Když v tom někdo zaklepal na dveře: „prosím vás o kousek chleba, jsem poloslepá stařena...“ Paní Vavrošová se podívala na ubohou žebračku a říká: „stařenko, zrovna budu chleba sázet do pece. Až obejdete dědinu, vraťte se k nám a já vám dám kousek čerstvého chleba. Peču sice z poslední mouky a krků je u nás na živění také dost, ale kousek vám přece dám.“

Žebračka se rozhlédla po chudé jizbě, viděla klubko dětí a zamumlala: „Potřebovali byste tu Kvasigroška, mmm,“ a odcházela.

Dětem se to neslýchané jméno líbilo a stále si ho opakovaly. Když matka začala vyškrabovat díži, děti začaly zlobit, že chtějí kousek těsta. Matka jim však nic nedala, že potřebují každý kousek na chleba. Když už byla díže prázdná, začaly děti nehtíky vyškrabovat v mezírkách zbytky těsta a z těch výškrabků udělaly malou kuličku. K ní připojily ještě jednu, pak uválely dva menší a dva delší sloupky, přilepily je ke kuličce a měly malinkého panáčka. Do hlavičky mu zasadily dva pepře jako oči a nehtíkem označily rýhu úst. Pak ho zabalily do hadříků, položili do kolébky a zpívaly mu ukolébavku:

*Hulaj, hulaj, hululu,
Pesek sežral Hanulu,
A Hanula vlka
A pes na psa mrká,
Hulaj, hulaj, hululu.*

Když se dětem zdálo, že panáček spí, jedno po druhém se vytratilo ven a za chvíli si na něho ani nevzpomněly. Do chalupy se vrátily, až když byl chleba hotový. A tu vidí po

okraji poskakovat malého chlapečka. Měl hlavičku kulatou, očka bystrá jako dvě zrnka pepře. Ústa se mu široce otevírala od ucha k uchu a na ramena mu padaly vlasy hnědé jako chlebová kůrka. Bříško měl nakynuté jako bochánek chleba a ručičky a nožičky krátké a baculaté. Barva celého tělíčka připomínala chlebovou střídku. Chlapeček si prozpěvoval:

*Já jsem malý Kvasigrošek
Z kvásku narozený,
Vykynutý, zamísený,
Ale nevyválený a nevypečený;
Kde já se usadím,
Tam bude chleba dost.“*

Když ho všichni obdivovali, v tom vstoupila do dveří žebračka. „Jen se, stařenko, podívejte je nás jako máku a ještě nám jeden přibyl,“ a podávala jí krajíc chleba. „Buďte rádi, tenhle vás všechny uživí.“

Děti se také hlásily o krajíc chleba, ale i když matka podělila všechny děti, slepice, psa i kočku, chleba nebylo. Ukrojila každému ještě jeden krajíc – a opravdu – ať krájela, kolik chtěla, sotva oddělila krajíc od pecnu, ihned na něm přibýlo zrovna tolik, kolik ubylo. Všichni se do sytosti najedli a měli radost, že Kvasigrošek vyhnal bídu a že u nich už nebude hlad. A Kvasigrošek si poskakoval po peci a zpíval si svou písničku:

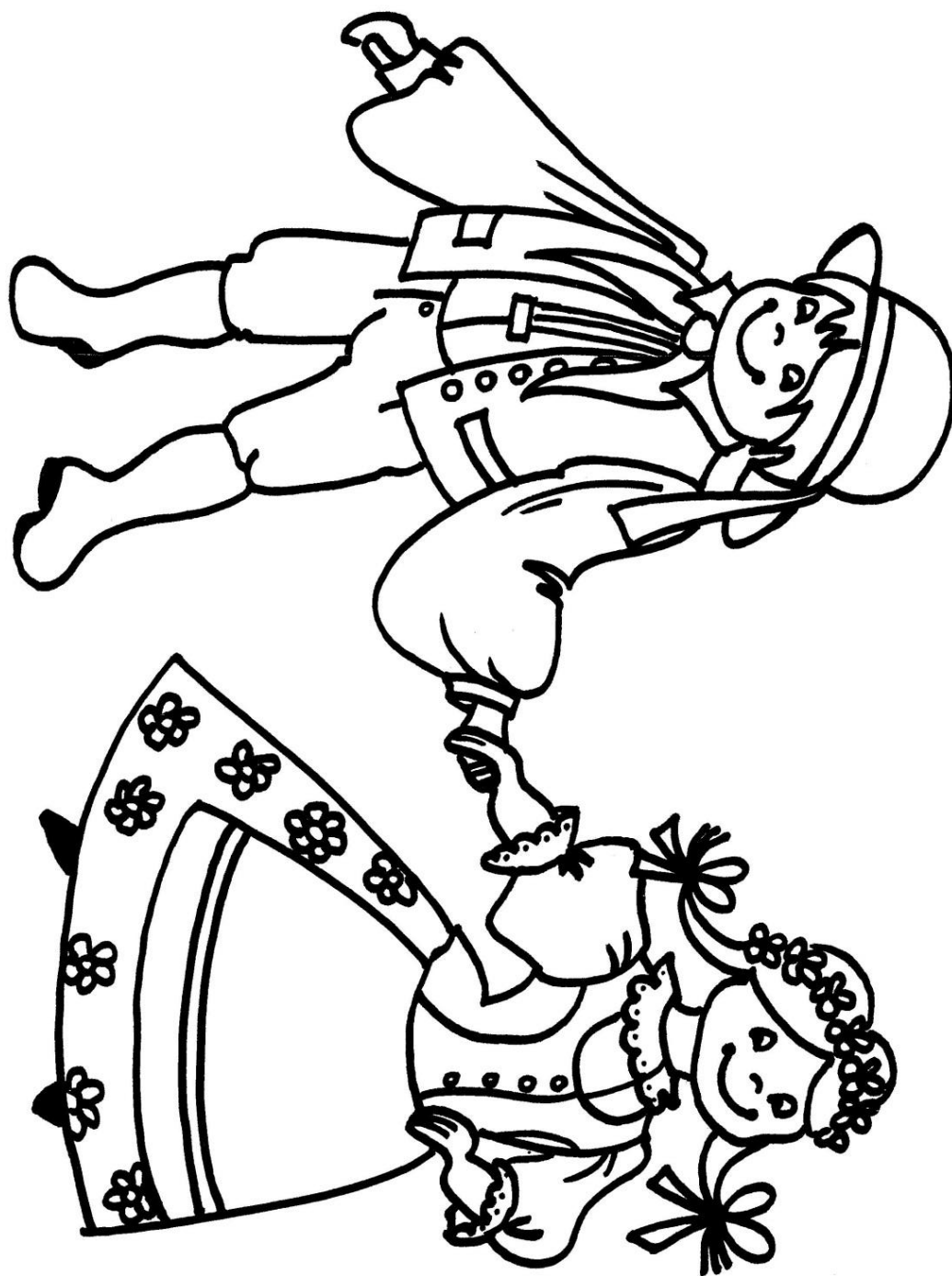
*Já jsem malý Kvasigrošek
Z kvásku narozený,
Vykynutý, zamísený,
Ale nevyválený a nevypečený;
Kde já se usadím,
Tam bude chleba dost.“*

Pro děti zkrácená a upravená verze z knihy:

SALICHOVÁ, Helena. *Slezské bajky*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1958.

Příloha č. 8 - Omalovánka krojového páru

Příloha č. 9 – Figurální tanec *Řezník* (zjednodušená varianta)

Originální zápis tance:

Tančí smíšené páry po kruhu nebo v rozptylu.

Výchozí postavení: dvojice naproti sobě, H čelem, D zády po směru tance

Držení: kolové zavřené, později H levou rukou D pravou rukou, dohra bez držení

A 1. - 8. takt - polka dokola doprava po směru tance /8 kroků/

B 9. takt - H velký rozmach pravou rukou přes zápažení stranou a vzpažení stranou do předpažení křížem vlevo

10. takt - H tleskne D do její pravé dlaně, kterou drží svou levou rukou /+výdrž/

11. takt - D provede totéž, co dělal H v 9. taktu

12. takt - -----"----- 10. taktu

/9. - 12. takt = napodobování plácnutí si při koupí/

C 13. - 20. takt - 16 obyčejných kroků /mohou být mírně houpavé až skočné/ H dopředu, D dozadu po směru tance, současně tleskat střídavě do vlastních dlaní a do dlaní partnera /vzorec:

tv tp tv tp tv tp tv tp tv tp tv tp tv tp
2/4k---k---/k---k---/k---k---/k---k---/k---k---/k---k---/k---k---/
/tv = tlesknutí do vlastních dlaní,
tp = tlesknutí do dlaní partnera/

Schema půdorysu:

A 1. - 8. t.

B 9. - 10. t.

11. - 12. t.

C 13.-20. t. /střídavě/

Zjednodušená varianta:

Tančíme na kruhu, držíme se za ruce. Jedno dítě čelem jedno zády po kruhu.

1. - 8. takt - chůze po kruhu, jeden couvá, jeden jde popředu

9. - 12. takt - shodný s originálem

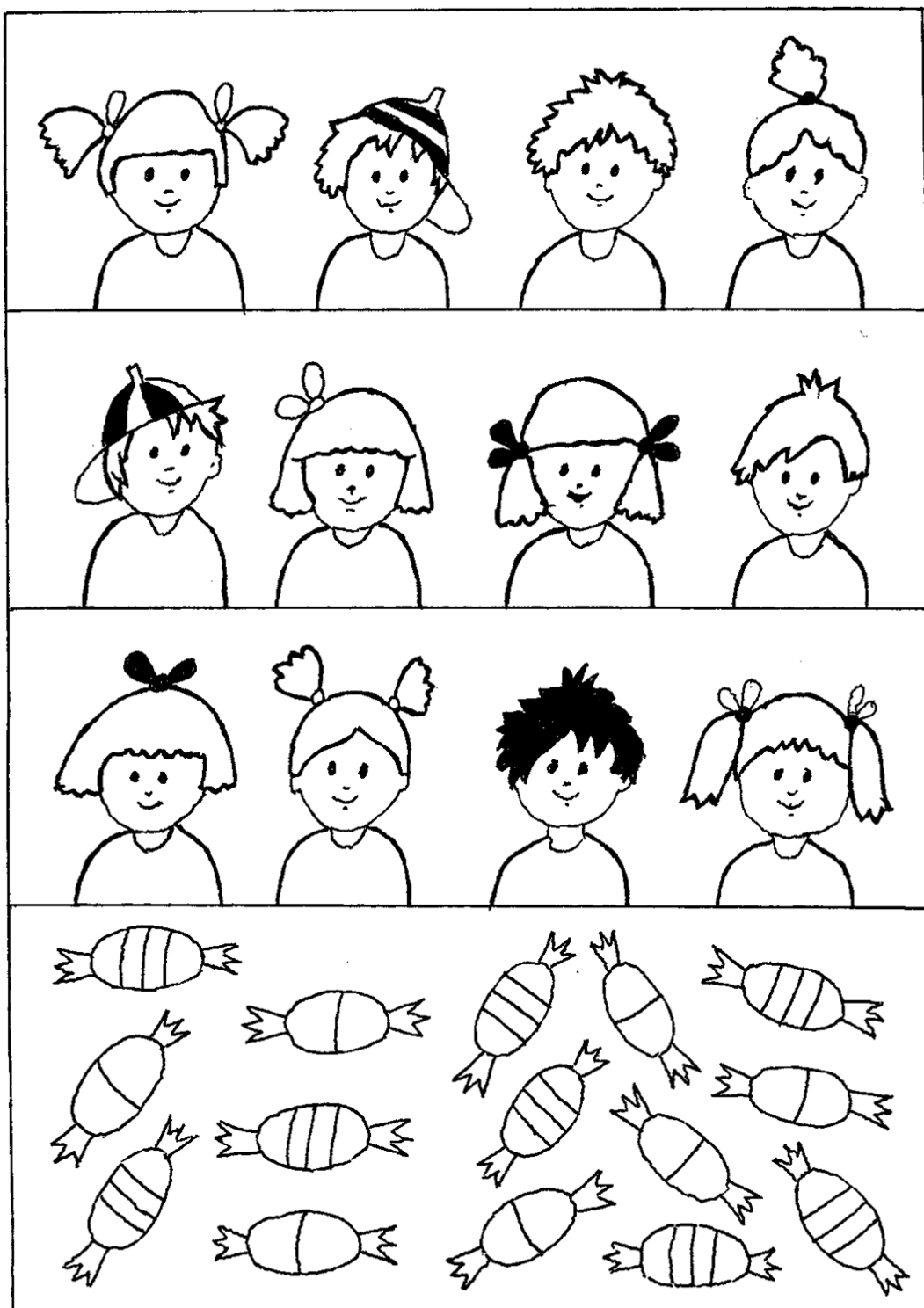
13. - 20. takt - stojíme na místě a tleskáme jako v originální variantě.

Příloha č. 10 – Pracovní list – rozdělování dobrot hodným dětem

Vybarvi všechny bonbony s jednou čarou tmavě modrou a bonbóny s třemi čarami žlutou barvou.

Holčičkám vybarvi trička červenou a klukům světle zelenou barvou.

Spoj čarou každou holčičku s jedním žlutým bonbónem a každého chlapce s jedním modrým bonbónem.

Příloha č. 11 – Bajky

»Byl jeden sedlak a ten se kupil na jarmaku sovu. Přišel dodom a posadil se sovu na rafiku. Sova se divala na sedlaka a sedlak na sovu.

Sedlak vzal sovu a posadil ju na ložo. Sova se divala na sedlaka a sedlak na sovu.

Sedlak vzal sovu a posadil ju na obraz. Sova se divala na sedlaka a sedlak na sovu.

Sedlak vzal sovu a posadil ju na kosňu.¹ Sova se divala na sedlaka a sedlak na sovu.

Sedlak vzal sovu a posadil ju na pec. Sova se divala na sedlaka a sedlak na sovu.

Sedlak vzal sovu a posadil ju na okno. Sova zrobila frrr, a už něbylo sovy - ale bajce je koněc.«

kosňu=prádelník

SALICHOVÁ, Helena. *Ze starých časů: Kronika slezského kraje*. Ostrava: Cicero, 2002.

O l a k o m y m m a s a ř u.

Byla chudobna vdova a něměla co ješť. Robila, ale zarobek byl maly. Jeden raz dopadla ju taka bida, že něměla co do huby strčit, a tuž prajela sama sobě, že pujdě do masařa a řekně, že ma ji dať masa za »zaplať Pambu«.

Šla. Když tam přišla, tak ho prosila za »zaplať Pambu« o maso.

Masař předy se rozmyšlal a pak vzal papir a napisal: »zaplať Pambu« a položil na miskú vahy a na druhu kusek masa.

Ale papir byl hrubě těžky, tak že roba dostala kus masa, že měla dlouho co ješť.

Z Kravařova.

VYHLÍDAL, Jan. *Naše Slezsko*. Praha: Vlast', 1903.

Příloha č. 12 – Tanec *Hulan*

Tuč se mile vřeteno

Z Dolní Lhoty

Tuč se mi - le vře - ce - no, tuč se ko - lo - vrat - ku,
ež na - pra - džeš pra - dže - no spo - re - ho po - tač - ku.

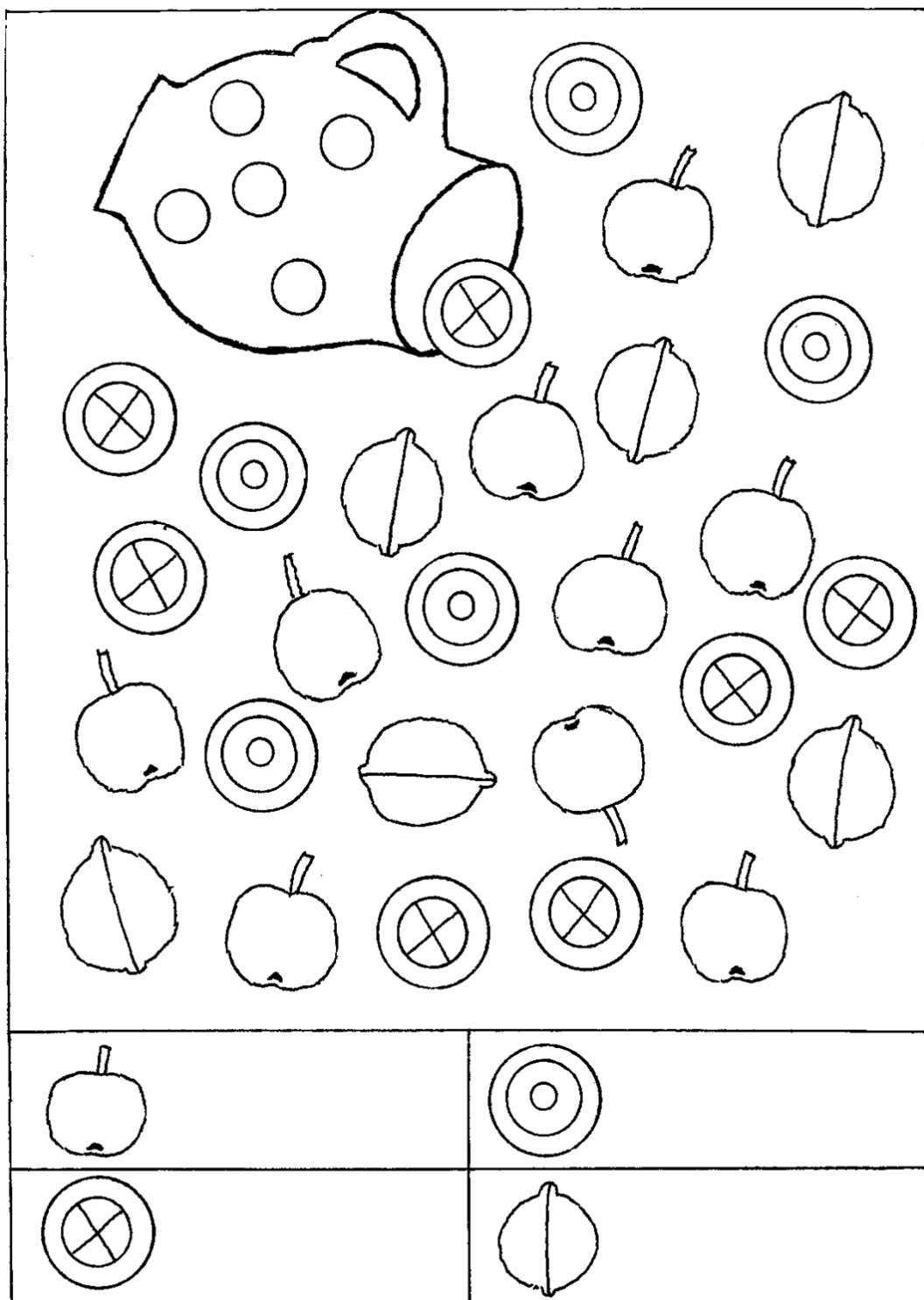
Tancuje se ve dvojicích.

1. – 2. takt – zatočí se dvojice za ruce
3. – 4. takt – každý obejde sám kolečko (celý pohyb vytváří „osmičku“)
5. – 8. takt – tančí se stejně jako 1. – 4. takt

Příloha č. 13 – Pracovní list – sv. Štěpán

Na svatého Štěpána chodily děti koledovat a dostávaly ovoce, ořechy, koláčky. Mnohdy se stalo, že neopatrný koledník nedával pozor a uklouzl na zledovatělé cestě. Pak se mu všechny dobroty ze džbánu vysypaly.

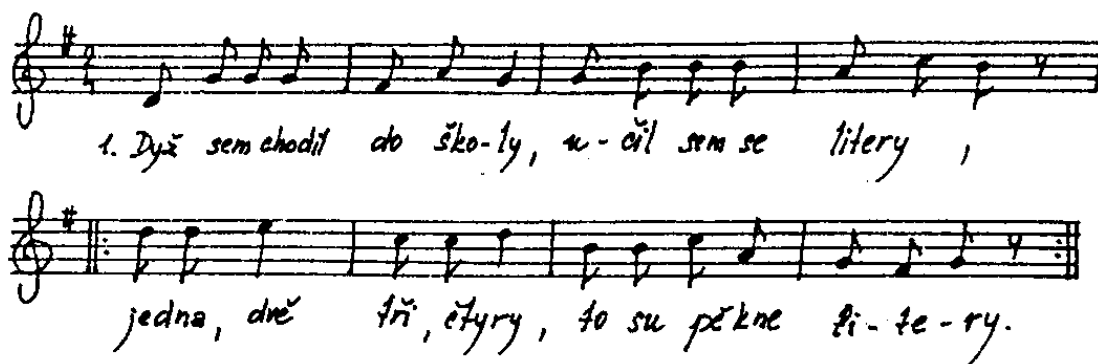
Spočítej všechna jablka a do rámečku k jablku zapiš tečkami (i číslicí) jejich počet. Totéž udělej s ořechy a koláčky. Poznáš, jaké náplně koláčky mají?

ŠTANCLOVÁ, Eva. *Šimonovy pracovní listy*. Vyd. 1. Ilustrace Renáta Frančíková. Praha: Portál, 2014, [64] s. ISBN 978-802-6206-040.

Příloha č. 14 – Figurální tanec Školak (verze pro děti)

Litery

1. Dyž sem chodil do ško-ly, u-čil sem se li-tery ,
jedna, dvě tři, čtyry, to su pě-kne li-te-ry.

2. Něchtěl sem se učit,
tak sem dostal po řiti,
od taty, od taty,
vyprašil mi galaty. ¶

Tančí dvojice v řadě čelem proti sobě . Ruce pravé podané křížem.

1. - 2. takt - 4 přísunné kroky, podle CH vlevo stranou (poslední přídup)
3. - 4. takt - 4 přísunné zpět (přídup), CH vpravo
5. takt - 1 přísunný + 1 přídup (podle CH - vl.)
6. takt - 1 přísunný + 1 přídup - zpět
7. - 8. takt - každý sám se na místě 4 obyčejnými kroky otočí jednou dokola + 3 podupy (8. takt)

¶tančíme stejně

Příloha č. 15 – Souhlas s fotografováním 2013/14

STVRZUJI SVÝM PODPÍSEM, ŽE JSEM SE SEZNÁMILA SE
ŠKOLNÍM ŘÁDEM MATEŘSKÉ ŠKOLY,
OSTRAVA – PORUBA, O. SYNKA 1834
(ODL.PRAC. L. PODĚŠTĚ 1873)

SOUHLASÍM S FOTOGRAFOVÁNÍM SVÉHO DÍTĚTE PŘI AKCÍCH
V MATEŘSKÉ ŠKOLE. FOTOGRAFIE JSOU POUŽITY
K PREZENTACI MATEŘSKÉ ŠKOLY.

II. TŘÍDA

Jméno dítěte	Datum	Podpis zákonn.zástupce
BASANDA STEFÁN	2.9.2013	<i>Buzindant</i>
BERGROVA, KAROLINA	2.9.2013	<i>Bergrova</i>
BIALKOVA, ISABEL	2.9.2013	<i>Bialkova</i>
BOLKOVÁ, KRISTÝNA	d. 9. 2013	<i>Bolkova</i>
BORKOVÁ, NATALIE	9.9.2013	<i>Borkova</i>
BORKOVÁ, NIKOLA	9.9.2013	<i>Borkova</i>
CAB JAKUB	2.9.13	<i>Cab</i>
DRANOS, MAREK	2.9.13	<i>Dranos</i>
GASTARIN FILIP	10.9.13	<i>Gastarin</i>
GELACAY MARTIN	2.9.2013	<i>Gelacay</i>
HRBAČ, TETR	2.9.2013	<i>Hrbáč</i>
HRBAČOVÁ, SAŠA	2.9.2013	<i>Hrbáčová</i>
KOZAR FILIP	2.9.2013	<i>Kozar</i>
KŘEN JAROSLAV	2.9.2013	<i>Křen</i>
LANGOVÁ, LEA	2.9.2013	<i>Langová</i>
LUZAR TOHÁŠ	2.9.2013	<i>Luzar</i>
NOVÁK ONDŘEJ	3.9.2013	<i>Novák</i>
ONDERKOVA, NIKOLA	2.9.2013	<i>Onderkova</i>
RUDINSKA, ELIZABETH	5.9.2013	<i>Rudinská</i>
SKOPALOVA, ZUZANA	2.9.2013	<i>Skopalova</i>
SKORUTA, MATEJ	2.9.2013	<i>Skoruta</i>
STRAUBOVA, KAROLINA	2.9.2013	<i>Straubova</i>
SVOZEČDOVA, VIKTORIE	02.09.2013	<i>Svozečdova</i>
SULÁČOVÁ, KRISTÝNA	2.9.13	<i>Suláčová</i>
TOMÁNEK DENIS	2.9.2013	<i>Tománek</i>
VACULIKOVÁ, EMI	2.9.2013	<i>Vaculikova</i>
VONDRAČKOVÁ, VIKTORIE	2.9.2013	<i>Vondračková</i>
ŽIDEK JAKUB	2.9.2013	<i>Židek</i>
RUDINSKA ABIGAIL	21.2.2014	<i>Rudinská</i>

Příloha č. 16 – Souhlas s fotografováním 2014/15

STVRZUJI SVÝM PODPISEM, ŽE JSEM SE SEZNÁMILA SE
 ŠKOLNÍM ŘÁDEM MATEŘSKÉ ŠKOLY,
 OSTRAVA – PORUBA, O. SYNKA 1834
 (ODL.PRAC. L. PODĚŠTĚ 1873)
 SOUHLASÍM S FOTOGRAFOVÁNÍM SVÉHO DÍTĚTE PŘI AKCÍCH
 V MATEŘSKÉ ŠKOLE. FOTOGRAFIE JSOU POUŽITY
 K PREZENTACI MATEŘSKÉ ŠKOLY.

TŘÍDA

II. KURÁTKA

Jméno dítěte	Datum	Podpis zákon.zástupce
BERGROVÁ KAROLÍNA	1.9.14	[Podpis]
BIALKOVA IMBET	1.9.14	[Podpis]
BIALKOVA KRISTÝNA	1.9.2014	[Podpis]
BORKOVÁ NATALIE	1.9.14	[Podpis]
BORKOVÁ MILUŠA	1.9.14	[Podpis]
ČÁB JAKUB	1.9.14	[Podpis]
ČUKLIAN TOMÁŠ	6.2.15	[Podpis]
DRALÝ MAREK	1.9.14	[Podpis]
DUDOVÁ SANDRA	1.9.14	[Podpis]
PANPÁRNÍKOVÁ LUCIA	1.12.14	[Podpis]
EDDÁČ PĚTR	1.9.14	[Podpis]
KONÍČEK JANIEZ	8.9.14	[Podpis]
KŘEŤ JARUŠKA	1.9.14	[Podpis]
LANČOVÁ IEA	2.9.14	[Podpis]
MLVČEK LUKÁŠ	1.9.2014	[Podpis]
NOVÁK JARUŠKA	1.9.2014	[Podpis]
OSRŽALOVÁ ELIŠKA	1.9.2014	[Podpis]
PAPOUŠEK TOMÁŠ	2.9.2014	[Podpis]
RUDINOVÁ ANITA	1.9.14	[Podpis]
SKRBEČKOVÁ KLÁRA	1.9.14	[Podpis]
SKRBEČKA HATEJ	1.9.14	[Podpis]
STRAUBOVÁ KAROLÍNA	1.9.14	[Podpis]
ŠVABOVÁ VIKTORIE	1.5.2014	[Podpis]
ŠULČOVÁ KRISTÝNA	1.9.2014	[Podpis]
VACULÍKOVÁ EPIA	2.9.14	[Podpis]
VOJKOVÁ HARRĚTA	1.9.14	[Podpis]
ŽIDEK JAKUB	1.9.14	[Podpis]

Příloha č. 17 – Fotografická dokumentace

Z motivačního vystoupení folklorního souboru v mateřské škole

V rámci motivačního vystoupení folklorního souboru zatancovaly také děti z kroužku Lidových tanců v MŠ vedený paní učitelkou (v kroji)

Vynášení Mařenky

Házení Mařenky z mostu do potoka

Nejmladší děti při tvoření louky – malba molitanovými válečky, houbičkami a otiskování květin pomoci kreativních otiskovátek.

Louka z kostek se zvířaty

Květiny z louky z plyšových drátků

Nápodoba pletení věnečků na píseň *Až se louka zazelená*, zatočení se s ním a položení na hlavu

Modelování Kvasigroška z plastelíny

Pec na pečení chleba (chléb je zrovna uvnitř ☺)

Zapichování barevných špendlíků do tvaru Kvasigroška a proplétání tvaru vlnou

Pozorování rozdílu mezi moukou hladkou, polohrubou, hrubou

Kreslení obrázků do mouky nejmladšími dětmi

Experimentování s materiálem – smíchání mouky a vody v různých poměrech

Tanec Řezník

Tanec Řezník - tleskání

Tkaní pomocí vlny natažené do osnovy na korkové podložce

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Silvie Parmová
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Využití prvků regionálního folkloru v MŠ – Opavské Slezsko
Název v angličtině:	Using the elements of regional folklore in nursery school - Opavian Silesia
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá začleněním folkloru Opavského Slezska do edukačního procesu v mateřské škole. V teoretické části vymezuje základní teoretická východiska, zabývá se členěním folkloru, charakterizuje etnografický region Opavského Slezska, popisuje zvykoslovný rok daného regionu a poukazuje na vztah tradiční lidové kultury a kurikulárních dokumentů. V praktické části popisuje realizovaný pedagogický projekt, který začleňuje tradice lidové kultury do vzdělávání v mateřské škole v průběhu celého roku od jara do zimy.
Klíčová slova:	folklor, tradiční lidová kultura, Opavské Slezsko, mateřská škola
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with incorporating Opavian Silesia folklore into the educational proces in the nursery school. The teoretical part of the thesis defines basic assumptions, clustrers the folklore, characterises the ethnographic region of the Opavian Silesia, describes its traditions during the year and enlights the relation between traditional folk culture and curriculum documents. The practical part describes performed pedagogical project which focused incomporating of folk culture traditions into the educational proces in the nursery school during the entire year; i.e. from spring to winter.
Klíčová slova v angličtině:	folklore, traditional folk culture, Opavian Silesia, nursery school
Přílohy vázané v práci:	17 příloh
Rozsah práce:	88 stran
Jazyk práce:	český jazyk